

Přítomnost

ROČNÍK XV

V PRAZE 16. LISTOPADU 1938

ZA KČ 2.—

Tvrdé slovo

F. PEROUTKA

Z dramatických dnů

STUART HODGSON

Jak to vidí Němci

KURT WITT

Rotary International

EDUARD BASS

Po silnicích nebo po kolejích

KORNEL SYNEK

Jak tato doba zahrála na nervech

MILENA JESENSKA

Co se stalo? — Polský boj o Podkarpatskou Rus — Francie se musí starat o sebe — Politická přestavba Slovenska — Mistr zednář nám píše — Finanční pomoc ze západu

VAŠ VKUS I NÁROKY USPOKOJÍ

KRAUS & SPOL.
křejčí pro pány a dámy

Telefon 309-69

PRAHA II.,
Panská ul. 100

OBUV PRO VYŠŠÍ NÁROKY
FERRY GRAUMANN

PRAHA I., PRÍKOPY 35, schodiště A. Tel. 315-28.

HLAVNĚ VEČER!

Večer vypráhněte z práce, zahodte starosti a přijďte k nám! Už od 7 hodin podáváme inspirační večeri (od 7 Kč), od 8. hod. inspirační hudba a od 9. hodiny se tančí.

Přijďte se k nám příjemně pobavit. Budete litovat jen jednoho: že jste k nám nechodili už dříve!

holandský vinný restaurant,
roh Sokolské a Ječné, Štefánikův dům

ODBORNÍ LÉKAŘI:

Dr. J. Bálint, lékařsko-diagnostická laboratoř
Praha XII., Jičínská 3
TELEFON 557-19

Sanatorium Dr. Borůvka

ústav pro choroby chirurgické, ženské a porody, PRAHA II.,
LEGEROVA 61/63. Telefony 212-37, 379-06, 332-38. Řídící lékař dr. Klinger.

MUDr. Theodor Frankl, odborný lékař pro žaludeční a střevní nemoci a roentgenologii, PRAHA II., NEKÁZANKA 4, II. patro. Ord. 9-10, 3-4. Telefon 234-13.

MUDr. Ervín Fröhlich, odborný lékař pro choroby vnitřní, žaludeční, střevní a výměny látek, em. asistent I. med. kliniky prof. Schmidta, PRAHA I., Na Příkopěch 35. Ord. 9-10, ¼3-¼5. Telef. 228-91.

MUDr. Zdeňka Kohnová-Ascherová
dětská lékařka, PRAHA VII., BELCREDIHO 66. Tel. 614-29.

MUDr. Zdenka Nedvěďová-Nejedlá
odb. dětská lékařka, SMÍCHOV, DIENZENHOFFEROVY SADI 2. Telefon 478-01. Ord. 9-10 a 2-4.

Pro plastickou chirurgii **Dr. RUDOLF SLUNEČKO**
ord. 3-4 (a podle úmluvy). Telefon 393-79. PRAHA II., VO-
DÍČKOVA 15. (Hlávkův palác.)

Odborný lékař pro porodnictví a pro nemoci žen **MUDr. K. STEINBACH**
PRAHA II., Havlíčkovo nám. 22. Ord. 9-11, 2-4. Tel. 270-13.

Dr. STANISLAV TUMPACH
PRAHA XII., FOCHOVA 84. (Nám. krále Jiřího.) Ord. 15-17.
Tel. 512-86, byt: 513-38.

MUDr. EMIL VOGL
odborný lékař pro nemoci vnitřní, PRAHA II., LÜTZOWOVA
22, roh Washingtonové. Ord. 9-11, 2-4. Telefon 226-65.

nové knihy

MERTL Jan, JUDr., Co s politickými stranami?
19×13 cm, 64 str., brož. Kč 9.—
SEYDWITZ Max, Stalin nebo Trocký.
24×16 cm, 418 str., brož. Kč 50.—
GUENSER Gilbert, Le marché monétaire fran-
caise et son contrôle par la Banque de
France. 25×16 cm, 348 str., brož. Kč 65.—
WIETH-KNUDSEN K. A., Natalité et Progrès.
25×16 cm, 325 str., 325 str., brož. Kč 80.—
EINZIG Paul, Foreign Balances. 22×14 cm,
186 str., váz. Kč 68.—

HODGSON Stuart, The Man Who Made the
Peace. The story of Neville Chamberlain.
19×12 cm, 148 str., váz. Kč 20.—
DUVAL General, Entwicklung und Lehren des
Krieges in Spanien. 21.5×13 cm, 190 str.,
váz. Kč 48.—
LIN YUTANG, Weisheit des lächelnden Lebens.
23×15 cm, 476 str., váz. Kč 85.—
LIN YUTANG, Mein Land und mein Volk.
23×15 cm, 434 str., váz. Kč 85.—
WILSON Hugh, Lehrjahre eines Diplomaten.
22×14 cm, 274 str., váz. Kč 65.—

**F. Topič, knihupectví, Praha, Národní 11,
Fr. Borový, akademické knihupectvo, Bratislava, Dunajská 21**

OBSAH 45. ČÍSLA PRÍTOMNOSTI: F. PEROUTKA: Úvaha o stranách. — VILÉM ŠTEFAN: Proč selhal marxistický socialismus? — NORMAN ANGEL: Němec mluví k Angličanům. — EDUARD VYŠKOVSKÝ: Hospodářský rozhled po tom, co nám zbylo. — MILENA JESENSKÁ: Vdané ženy z práce. — FR. KUBKA: Anglosaská zpravodajská pohotovost v Praze 1938. — ZDENĚK SMETÁČEK: Kdo je vinen? — K. SYNEK: Arbitráž nad Slovenskem. — B. PALKOVSKÝ: Dojmy anglických pozorovatelů. — JONICUS: O tom spojení. — BOHUMIL JANOUŠEK: Ideologie. — Zase dva národy. — Tři citáty. — Anglie bude dál bez armády. — Marseille. — Neúplné seznamy.

Prítomnost

řídí Ferd. Peroutka

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE I., NÁRODNÍ TRÍDA 11

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622 • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.—. Pour la France et ses Colonies Frs 2.50. • Dohledací pošt. úřad Brno II. • Novin. sazba povolena v Brně řed. pošt a telegrafů pod čís. 119.268/IIIa. • Odpovědný redaktor F. Pišek

TISKEM LIDOVÉ TISKARNY, BRNO, ČESKÁ 6.

Přítomnost

ROČNÍK XV

V PRAZE 16. LISTOPADU 1938

ČÍSLO 46

Tvrdé slovo

Bývalý náš režim je nyní přibližně tak zkoumán a prohlížen, jako supi prohlížejí mrtvolu. Skoro se mu už také vytýká, že měl ideál svobody, státní nezávislosti a celistvosti hranic. Tento druh supího zkoumání, doufejme, přejde. Až se pak přikročí ke zkoumání skutečnému a slušnému, myslím, že se uzná za hlavní jeho a osudovou chybu to, že nechápal cenu a význam času. Že si neuvědomoval, že v kotli, pod nímž hoří oheň pangermanismu, za určitou dobu se voda musí dostat do stavu varu. Že věřil, že čas pracuje pro nás, když ve skutečnosti působil docela jasně proti nám. Že nepochopil, že po anšlusu Rakouska týden a měsíc znamenají neskonale větší množství času než dříve, a že věci se dostaly do zběsilého tempa. Nebyla to chyba jednoho, dvou nebo pěti lidí, nýbrž chyba celého režimu, vybudovaného na kompromisu mezi stranami, jež si dávaly záležet na tom, aby jim kompromis něco vynesl. Ani Masaryk, ani Beneš neměli co dělat se stavbou chuchelského podjezdu, který je nyní často uváděn jako pověstný příklad. Přes to trvalo několik let, než tato maličkost byla vyřízena. Jak je možno chtít od režimu, jenž nedovede v rozumné lhůtě vyřídit otázku pouhého podjezdu, aby se rychle a v pravý čas uměl rozhodnout v politice zahraniční?

Mluvil jsem v oněch nepříjemných měsících od rakouského anšlusu několikrát s cizím diplomatem, který každý rozhovor končil tím, že mne zadržel za knoflík kabátu a řekl: »A teď vám povím to nejdůležitější: Řekněte všem u vás, aby nezapomínali na důležitého činitele, jímž jest čas.« Toto poselství nemělo bohužel valných výsledků. Tento cizí diplomat žije nyní v mé mysli jako největší přítel českého národa, ač jim sotva zamýšlel být. Ale položil prst přesně na bolavé místo. Byla doba, ještě na jaře tohoto roku, kdy vyrovnáním s Němci v rámci naší ústavy bylo možno vyhnouti se jejich autonomii. Pak nastala chvíle, kdy poskytnutím autonomie bylo lze zabrániti připojení sudetských území k Německu. Konečně přišel nepochybně čas, kdy souhlasem k připojení čistě německých území k Říši bylo možno zachrániti území smíšená a s českými většinami.

Žádné z těchto chvil nebylo využito. O žádné z nich nebylo pochopeno, že je historická. Proč? Proto, že jeden muž chyboval? Nikoliv, nýbrž proto, že v celé německé otázce se jedna strana bála druhé a nechtěla se, jak se říkalo, kompromitovat, vědouc, že by toho bylo nemilosrdně využito. Pan poslanec Beran učinil několik náběhů, aby důležitost německé otázky přivedl na vědomost veřejnosti. Nakonec ustoupil před atmosférou a odmítl se. Agrární zástupci v ministerské radě v nejdůležitějších chvílích zdráhali se vyslovit o německé otázce, a jako důvod uváděli: Však vy víte, proč. Což znamenalo, že nechťejí jiným stranám poskytnout agitační možnosti proti straně své. Nechválím agrární stranu za všechno, co v německé

otázce podnikala. Její důležitost pochopila teprve, když v Německu nastoupil Hitler; byly pak doby, kdy nepochybně zamýšlela s henleinovci se spojovat proti některým českým stranám a to bylo zavržitelné. Ale jest pravda, že také její rozumná varování byla umlčena. Nemilé jest vzpomínat, kterak po novoročním projevu poslance Berana, ve kterém vylíčil důležitost německé otázky pro stát, reagoval na to politik jiné strany slovy: Teď ho máme, kde ho potřebujeme mít; teď si to s ním vyřídíme. Jak bédně jste si to vyřídili!

Naše strany, docela nechápajíce, jak významným činitelem je čas, se s neochvějným klidem přely v prvním patře o to, kde má kdo sedět, zatím co v přízemí už zuřil požár. Ještě obecní volby si dříve vyřídíme! Ještě s tímhle si k svému prospěchu pohrajeme! Ani v slovenské otázce se nechápal význam času. V létě významný státní činitel — nikoliv prezident — pozvav si novináře, požádal je, aby o slovenské otázce nic nepsali, na splnění slovenských požadavků nenaléhali, poněvadž tím by se naháněla voda na mlýn lidové strany. Nu — a nebyla nakonec zcela mohutně nahnána?

×

Tyto vzpomínky na minulost neměly by významu, kdyby poučení z nich nebylo lze použít také pro přítomnost. Ihned po mnichovském diktátu byla ohlášena důkladná přestavba našeho vnitřního politického života. Uplynulo šest neděl, přestavba dosud není hotova, prezident ještě není zvolen. Snad zase teď nechápeme význam času, jako dříve jsme nechápali. Nikdo si nesmí myslet, že odstoupením území jsme se se všim nebezpečím vyrovnali.

Více ještě než kdy jindy potřebujeme silnou vládu a sporádaný život, aby cizí reformátoři se nedomýšleli, že nám musí pomoci. Opět se objevuje cena času: Co má býti uděláno, o čem je každý v hloubi srdce přesvědčen, že to má býti uděláno, má se státi hned a nikoliv teprve po absolvování všech okolků, jež dříve bývaly obvyklé. Každý vidí, jak v některých našich lidech hárá touha po politickém dobrodružství. Bude to nebezpečné do té doby, dokud nebudeme mít zase nové poměry na nové základně, ať se nám ta nová základna líbí nebo nelíbí. Touha po dobrodružství je posilována představou, že poměry jsou tak sypké, že vlastně všechny dveře jsou otevřeny. Vnitropolitický boj, jehož novinářské květy jsou nyní obzvláště ne-libé, bude pokračovat tak dlouho, dokud otázka moci nebude rozhodnuta. Každé otálení znamená premii pro nesvědomitě podnikavce. Tolik bychom mohli vědět, že zmatky by tentokrát mohly mít zahraniční následky, a proto každý by měl zejména usilovat o to, aby perioda nejistoty byla ukončena.

Jinak než nejistotou nemůžeme nazvat, co před sebou vidíme. Dosud není možno vypořádat, kde má nový stát těžisko. Zajisté, je zde vláda, ale vedle ní fungovalo za posledních šest neděl několik vlád

vedlejších: úsporná komise, Stálý výbor, sbor bývalých politických vůdců. Vládnout musí — dříve nebo později — ten, kdo má politickou moc, jinak ze zmatků, postranního usilování a intrik nevyjdeme. Politickou moc bude pak mít ten, komu ji dá složení příštího parlamentu, nebo dokud dosavadní parlament bude trvat, kdo v něm po ukončení stranického přeskupování bude mít většinu.

Tedy ta věc nejdříve zasluhuje být objevena, kdo po celém tom zemětřesení má politickou moc. Za tím účelem dějí se také všechna přeskupování a slučování politických stran. Nyní jest mi říci několik slov, která snad budou znít tvrdě k bývalé levici, přes to však musí být řečena. Jsou tvrdá také ke mně samému.

Slyšel jsem, že po mnichovském diktátu a žilinské dohodě dal si jeden politický činitel přinést tabulku a vypočítal si, kolik které straně nyní zbývá poslanců. Rychle vyvodil důsledky z toho, že slovenskou autonomií agrární strana přišla o značný počet svých poslanců a zvolal: Sláva, agrární strana už není největší! Teď s chutí do toho! Tento muž má beznadějný nedostatek smyslu pro okolnosti. Hrabe se ve starých číslech a nebere jaksi na vědomost, že tato doba má svůj vlastní dynamismus a že u toho, kdo za tendenci tohoto dynamismu odpovídá, jeden mandát znamená více, než u jiného dva nebo tři. Jakousi omluvou pro něho může být, že za posledních šest neděl pobytu ve vlastní straně se odnaučil vidět dynamismus a chápat jeho význam. Dnes se nesečítá, dnes se nově tvoří, a ti, kdo ukazují více energie, snad proto, že cítí vítr doby v zádech, dostanou se dopředu.

Kolik agrární strana dostala při posledních volbách mandátů, je okolnost, již je nyní skoro dovoleno beze škody zapomenout. Hlavní okolností přítomnou jest, že agrární strana s příbuznými složkami a podporována některými tendencemi přítomného času provádí velkou ofensivu, proti níž ostatní strany se tváří jen rozpačitě. Snad jinak nedovedou, snad, abychom k nim byli spravedliví, věří, že v zájmu národa ani jinak nemohou.

Nemohou vskutku? Nedovedu přesně vypočítat všechno, co bývalé levé strany nyní mohou, ale tolik si uvědomuji, že není možno ani rozumno, aby převzaly vládní moc, a že vše, čím by snad k tomu usilovaly, vypočítávajíce na příklad, kolik mandátů zbylo agrární straně, by bylo chybové. To je to tvrdé slovo, jež musí být vysloveno. Rozbírati blíže okolnosti by bylo trapné a snad i nepřipustné. Je dnes nutností z mezinárodních důvodů, aby u nás vedla státní věc velká občanská strana. Jsem povinen to vyslovit, i když se sám k ní nehlásím, nemám od ní co dobrého očekávat, i když způsoby jejího tisku se mi hluboce protiví a i když některých jejích ideálů se hrozím. Ale jsou chvíle, kdy vzniká kategorická povinnost mluvit neosobně a potlačovat vlastní sympatie. Nejdříve je třeba rozhodnout, co je v zájmu státu, a pak se podle toho zařídit a dokonce rychle zařídit. Měly-li některé stranické manévry poslední doby za účel oddálit vznik takové vedoucí státní strany, bylo to marné a dokonce škodlivé, poněvadž to zabraňovalo tomu, aby nezbytná věc byla udělána v pravý čas.

Jest mi líto, že musím taktó mluvit, ale zdá se, že nemáme tolik práva na citový život v politice, jako dříve. Ostatně nemyslete, že je to situace zcela nová: To, co v určitém smyslu už nějakou dobu trvalo, se nyní jen prohloubilo. Už před volbami roku 1935 roz-

hodli se sociálně-demokratičtí vůdcové, že by z důvodů celkové světové situace nepřijali ministerské předsednictví, ani kdyby volby z nich udělaly největší stranu; říkali, že chápou, že ve státě, sousedícím s hitlerovským Německem, nemůže vésti vládu levý směr. To činilo čest jejich rozmyslu. Nelze se nyní méně rozmyslet.

Poměr sil, daný nikoli naší vnitřní, nýbrž mezinárodní situací — u nás to nikdo nad nikým nevyhrál — je takový, že tvořící se občanská strana a podporována všemi okolnostmi, z nichž některé jsou takové, že žádný Čech se jimi nemůže chlubit, i když z nich náhodou má prospěch, prosadila by svou vůli, i kdyby se vyskytl odpor. Možná, že by v tom zápase byly ztraceny všechny formy demokracie, možná, že by měly jiné neblahé následky. Proto jest lépe vyhnout se mu a přijmout fakta bez otálení, aby zase jednou propasení času nehrálo zlou roli a abychom, mohouce ztratit méně, neztratili zase více. Vláda silné strany je nyní naší vnitřní nutností. Železnou nutností, řekl bych, dává je tím zároveň na srozuměnou, že jest to nutnost chladná. Že to musí být strana občanská, je zase nutností mezinárodní. Mačkání těmito dvěma nutnostmi, musíme se zařídit, jak se dá, ovšem bez sprostot a bez hrubostí. Tím lépe to půjde, čím spíše všichni budou nutností nahlížet.

Zatímní rozhodnutí padlo v ten smysl, že budeme mít dvě strany: stranu národní a stranu práce. Tato strana bude mít podivné a stísněné postavení: Předně jest hned od počátku odsouzena k tomu, aby byla menší, z oněch důvodů, o kterých jsme se zmínili, a nepochybně jest o to už postaráno. Nebude smět ani zvítězit ve volbách, nemohla by utrhnout plod svého vítězství, poněvadž vláda občanského směru je zatímní nezbytností. Hned po volebním vítězství strany práce by se dostavila její katastrofa. Přes to její role bude čestná: Bude známkou toho, že demokratický prapor u nás nebyl spuštěn; bude obstarávat demokratickou kontrolu. Nevydávám tyto poznámky za povzbuzující. Vydávám je jen za pravdivé.

F. Peroutka

poznámky

Polský boj o Podkarpatskou Rus

Nepřišel ještě pravý čas, abychom si mohli spolehlivě rozebrat celou mezinárodní stránku událostí, na něž jsme tak těžce doplatili. Není však důvodů, proč bychom si již teď nezaznamenali poučné zkušenosti zahraničního boje o odtržení Podkarpatské Rusi a neprodyšné uzavření Československa.

Zápas byl veden pod heslem společných hranic Polska s Maďarskem. Skončil ve Vídni rozhodčím výrokem, který znamená zmaření polského plánu a úspěch Československa. Porážky, které nás krátce před tím tak hrozně postihly, nesmějí zastřít objektivní postřeh tak, abychom neuměli docenit, co pro Československo znamená, že byl zhaćen plán na odtržení celé Podkarpatské Rusi. Vyplyvá to i z toho, jak houževnatě byl o ni veden boj s polské strany. Stojí už proto za to podívat se blíže do mezinárodního zákulisí, jak bylo pracováno, aby Československo bylo zbaveno územního spojení s posledním z dřívějších přátel — Rumunskem, a uzavřeno v dokonalé izolaci.

Polský plán rozdělil úlohy tak, že na venek mělo obstarat hlavní roli Maďarsko požadavkem společných hranic přes Podkarpatskou Rus. Polská zákulisní práce si vytkla za úkol získat pro svůj plán jak Anglii a Francii, tak i Německo a Itálii. Tyto se snažila přesvědčit, že vytvoření společných hranic polsko-maďarských neznamená jenom

splnění dávného přání spřáteleného Maďarska, nýbrž nadto vytvoření spolehlivé hrady proti komunistickému pronikání z Ruska do střední a západní Evropy. Anglii a Francii bylo zároveň zdůrazňováno, že spojení Polska a Maďarska přes rozdělenou Podkarpatskou Rus bude nepřekonatelnou překážkou pro německý tlak na jihovýchod. Nad to Polsko uplatňovalo v Londýně a Paříži, že nemá námitek proti příští přátelské spolupráci s Československem (když toto odstoupením Těšínska je uspokojilo) a je ochotno se s ním spojití proti všenněmeckému výboji. K tomu se ještě s polské strany upozorňovalo ve Francii i v Anglii, že maďarští vládní činitelé rozladili v kritických záříjových dnech německého kancléře tím, že nepřislíbili Německu bezpodmínečnou pomoc a tak prohráli jeho důvěru, a že jediný prostředek proti německému proniknutí k Černému moři a na Ukrajinu je společná hranice polsko-maďarská, mluví pro ni i to, že nebude-li Maďarsko takto uspokojeno, bude maďarská Imredyho vláda tak vážně ohrožena, že nutno počítat s nastolením nacistického režimu v Maďarsku a s úplným poddanstvím Maďarska Německu.

Paříž i Berlín neprojevaly zvláštní ochotu jíti na polská přání a rady a reagovaly na ně celkem stejně záporně, třebaž z různých, ba úplně opačných důvodů.

V anglickém kabinetu se někteří členové nestavěli ze začátku odmítavě k polskému předstírání, že vytvoří dvojitou přehradu jak proti ruskému pronikání, tak vůči německému tlaku na východ. Poměrně nejvládnější přijetí měl doznatí plán v Itálii podle těchto polských výpočtů; vůdčím italským státníkům záleželo na tom, aby německé pronikání do jihovýchodní Evropy nebylo alespoň příliš rychlé; italská zahraniční politika ukáže, co znamená její přátelství pro menší spřátelené státy, z nichž na jedno z prvních míst patří Maďarsko, chce-li jednou z tohoto přátelství mít užitek; úspěch italského spojence Maďarska pomůže zeslabit v Itálii trpkou vzpomínku na likvidaci Rakouska.

Také tato polská argumentace v Itálii selhala. Římská návštěva německého zahraničního ministra přinesla opravy na původním německém plánu územní úpravy československo-maďarské ve prospěch Budapešti — Podkarpatská Rus ztratila Užhorod a Mukačevo — ale polský plán na společné hranici maďarsko-polské ztroskotat i při jednání šl. Ribbentropa s hr. Cianem před vídeňským rozhodčím řízením. V dobře zpraveném západoevropském tisku se vypráví, že nazítrí po odjezdu německého zahraničního ministra z Říma, když se přišel anglický velvyslanec pozeptat italského zahraničního ministra na jeho jednání se šl. Ribbentropem a když přišla řeč na požadavek společných polsko-maďarských hranic, se hrabě Ciano rozesmál: »Německý výboj na východ má být zastaven společnými hranicemi polsko-maďarskými? Stejně bych si dovedl představit, že by někdo chtěl napnout slabý drátek, aby zastavil slona.«

Vůči Rumunsko vystoupilo Polsko s důvody, vybranými z těch, které uplatňovalo u velmoci, vybranými tak, že měly získat rumunského spojence; Blok rumunsko-polsko-maďarský přinese Rumunsku záruku vůči všem nárokům maďarským, ruským i jiným a zapojí je do silné konstelace, nezávislé na všechny strany. Jak polský plán dopadl v Rumunsku, je již obecně známo tak, že u nás stavíme Rumunsko na první místo své národní vděčnosti za poslední týdny.

Na mezinárodním poli prohrálo Polsko své tažení o odtržení Podkarpatské Rusi. Pokračuje v něm však jinými prostředky, jak vidíme jasně z radia, tisku a jiných prostředků propagandy, která — mírně řečeno — je velmi nevybíravá. Jde nyní o to, abychom byli na stráži, hlavně v organizaci na místě samém, avšak i mezinárodně, kde Podkarpatská Rus je jedním ze světlejších bodů na obzoru československé zahraniční politiky. *Sigma*

Francie se musí starat sama o sebe

Ve Vichy mluvil tyto dny bývalý ministr Lamoureux, člen radikální strany. Žádal, aby Francie ihned a bez výjimky rozvázala všechny své smlouvy se státy ve východní Evropě, z nichž některé prý před půldruhým měsícem, pod dojmem moci Německa a Itálie, hledaly všemožné prostředky, jak získat co nejvíce pro sebe. Jiné, jako Polsko, přešly prý bezohledně do odpůřícího tábora. Francie se teď musí starat sama o sebe, a její zájmy už nejsou ve střední Evropě a na Balkáně.

Nezdá se, že by tu pro Francii ještě bylo mnoho co rozvažovat. Francie formálně ještě má obrannou smlouvu s Polskem a s Ruskem. Nemá ji s Rumunskem ani s Jugoslavií, o ostatních ani nemluví. Není také jasno, o jakém to odpůřím tábore, do něhož prý přešlo Polsko, pan Lamoureux mluví, když přece se kouzelným proutkem mnichovské dohody všechny odpůřící tábory prý proměnily v tábory přátelské. Nevíme, kdo před půldruhým měsícem Francii ve střední Evropě tak trpce zklamal, že si teď za to zaslouží, aby se s ním rozvázaly všechny smlouvy. Ale víme o jednom státu, který nezklamal a držel smlouvu až do vlastního roztrhání, ale když přišla jeho osudová chvíle, shledal, že smlouva nic nepomohla. Pocit pana Lamoureux, že Francie byla za všechno své dobrodiní ve střední Evropě nakonec zrazena a opuštěna, rozhodně patří do musea světových kuriosit. Kupodivu, co všechno se dá postavit na hlavu. Že se Francie teď musí starat sama o sebe a že bude mít starostí hodně, to ovšem souhlasí na sto procent. *Z. S.*

Politická přestavba Slovenska

Jakmile Slovensko dosáhlo autonomie, začalo jeho politický vývoj ovládat výrazné heslo: »Jeden boh, jeden národ, jedna strana«. Po několika týdnech pokročily věci tak daleko, že se tomu heslu, které původně vyznávala a hlásala jenom ľudová strana, přizpůsobily i ostatní. Nyní se již vytvořila velká politická strana »národní jednoty«. V ľudové straně octly se nejen dosavadní organizace slovenských fašistů a lidovců, ale i celá agrární, živnostenská a nár. socialistická strana. Mimo rámec ľudové strany zůstávají pouze slovenští sociální demokraté a — ku podivu — slovenská národní strana, která tvořila kdysi s ľudovou stranou politický blok, zastávajíc důsledně autonomický program.

Všechny politické útvary, které teď překročily práh ľudové strany, podřizují se zřejmě novým okolnostem. »Na oltář národnej jednoty obetovali sma svoj agrarizmus« — napsal o vstupu do ľudové strany V. Moravčík, člen nového direktoria, jež rozhodlo o likvidaci agrární strany. A připojil: »Nevieme, či dakedy príde vhodná chvíľa vracať sa k nemu. Nerobíme to s ľahkým srdcom.« Zdá se, že rozhodnutí o vstupu do ľudové strany nebylo v některých stranách jednomyslné. Prohlášení o sloužení v jedinou stranu nepodepsali všichni členové parlamentních klubů a výkenných výborů, nýbrž jen noví vedoucí funkcionáři bývalých koalických stran. Ačkoli je to jenom formální rozdíl, má přece jistý význam. Tím spíše, že totalita, o níž ľudová strana usiluje, není dosud skutkem. Slovenská národní strana má značné výhrady; chce vědět, jaký je poměr nové strany národní jednoty k federativnímu svazku s Čechy, dožaduje se prohlášení o příští zahraniční a vnitřní politice, vyhrazuje si ovšem zastoupení ve vedoucích orgánech nové strany. Počítáme-li se skutečností docela střízlivě, musíme samozřejmě vědět, že slovenská národní strana byla vždycky jednou z nejmenších politických složek, ovlivňujíc skoro výlučně jenom slovenské evangelíky.

Jiná byla dosud posice sociální demokracie, která se chce proměnit v slovenskou stranu práce. Její vliv byl daleko větší a její odborové organizace početně nejsilnější. Tato strana — byť i v nové formě — by si posice nesporně udržela, ale její legální existence není dosud docela jistá.

Politický vývoj Slovenska vyznačuje se však ještě jinými dalekosáhlými změnami. Ľudová strana národní jednoty, v níž rozhodují samozřejmě vedoucí lidé Hlinkovy strany, má ve skutečnosti tiskový, propagační a organizační monopol. Některé časopisy už zanikly (lidovecká »Politika« a »Robočnícke Noviny«), jiné se k zániku připravují. Ľudové straně podléhá rozhlasová propaganda i veřejné působení živým slovem. Kromě »Hlinkovy gardy« není už přípustná žádná jiná tělovýchovná organizace, ani spolky mládeže. Od 10. listopadu nevykonává už sice Hlinkova garda pořádkovou službu, ale její ostatní činnost bude ještě prohloubena. A z oficiálních prohlášení víme, že na Slovensku jde vskutku o základní přestavbu politického života.

Česká veřejnost sleduje nyní události na Slovensku mnohem pozorněji než dříve. Cítí patrně instinktivně, že se netýkají pouze Slovenska, ale celého státu, třebaž se mění ve federativní svazek tří zemí. *l.s.*

politika

Jak se to stalo

Čtenáři žádají, abychom jim podali soustavnější rozbor příčin, které vedly k zářijovým událostem. Prosim, aby se zatím spokojili citáty ze starých článků v »Přítomnosti«; sotva v nich jest některá důležitá příčina opomenuta. Také otázku viny bude možno podle nich posouditi. Mimo jiné jsou v nich bezprostředně zachyceny rozpaky, které naše zahraniční politika musila cítit, když jí bylo rozhodovat se. K další analýze bude čas, až vyjdou dokumenty dotud neznámé. Pak se také bude moci spolehlivěji posuzovat otázka osobní viny. —fp—

Německo zase vstupuje na scénu

Před Německem leží v mezinárodní politice cesta vstupu. Německý vliv stále poroste, na to se musíme připravit. Za osm let odvykli jsme si brát zřetel na váhu Německa, a možná, že nás někdy překvapí. Ale nikdo nemůže zabránit tomu státu, aby se zmocnil zase všeho vlivu, který mu patří. Budou to musit snést i ti, jimž je to trpké. Počítejme tedy klidně s tím, že od loňského léta vstoupil nový silný činitel do mezinárodní politiky, a že ta politika nemůže už vypadat zcela tak jako vypadala. Jedním z důsledků bude patrně částečná revize mírových smluv. Ne na západě, nýbrž na východě. Lze očekávat, že při té příležitosti Maďarsko uvede na přetřes otázku našich slovenských hranic a pokusí se těžit z revisionistické nálady. Mluvíme-li zde již o revizi mírových smluv, budíž vysloveno přesvědčení, že již za deset let nebylo by možno odporovati připojení Rakouska k Německu, kdyby o to Německo vážně stálo a kdyby nepokládalo jiné úlohy za přednější. Ty důvody, pro které mírové smlouvy zakazují připojení, vyblednou, a proti nim bude stát živé národní právo sebeurčení.

Německo již dnes je v Evropě oceňováno jako vítaný a vážený spojenec. Francie si přeje, aby nemusila dělat politiku proti němu, nýbrž s ním. My k takovému přání máme při nejmenším právě tolik důvodů jako Francie. Jsou u nás někteří lidé, kteří se tváří, jako by na nich záleželo, co se bude dít s Německem. Píší do novin patriotická slůvka a žádají, aby se jim věřilo, že tím budují hráz proti Německu. Tisíckrát lepší než všechny hráze je taková politika, která bude pracovat k tomu, aby se vůbec obešla bez hrází.

»Přítomnost«, 23. června 1927.

Připravovat se na revizi!

Vůle Československa nepřipustit jakoukoliv revizi hranic je dosti jasná. Pokud na něm bude, pokud bude mít dosti sil, k revizi nedojde, a můžeme být spokojeni. Ale je možno zcela vyloučit, že se jednou, nikoliv ovšem ze své vůle, octne uprostřed revisionistické situace, již se vzpíralo, ale neubránílo? Ne jen my události připravujeme. Také jiní je pro nás připravují. Vše záleží na tom, která fronta bude mít více sil, zda ta naše, nebo ona druhá, revisi příznivá. V tom případě, odmítajíce i jen uvažovat o tématu revise, šli bychom do té situace se zavřenýma očima. Pak se jinak objevuje cena skupiny, která o tom aspoň debatuje.

Mluvíme o budoucnosti, která podle našeho rozumu může přijít snad za pět, snad za deset let, a na kterou máme být připraveni, poněvadž dobrá politika musí předem počítat se všemi možnostmi.

Že situace pro revizi hranic jednou nenastane, nemůže nikdo zaručit, i kdyby se dnes tvářil sebe rozhodněji. Z kolika nikdy nadělala už historie někdy nebo teď! Smíme před možností této situace tak důkladně zavírat oči, jak se nám přikazuje nyní v novinách? A zasluhuje opovržení ten, kdo na takovou možnost aspoň teoreticky připravuje, abychom nebyli zcela překvapeni a bezradní?

»Přítomnost«, 26. dubna 1933.

Význam německých aktivistů

Víme všichni, co se děje v sousedství. Pangermanismus zase vzplanul, mocněji než kdy jindy. Srdece každého Němce je lákáno vyhlídkou na spojení všech Němců v jednom státě. Za této hrozivé situace dvě největší německé strany v Československu zůstávají ve vládě a dávají najevo dobrovolný souhlas se svou příslušností k tomuto státu a k de-

mokratickému řádu. Vzdorují Hitlerovi. Není to slušný úspěch pro stát? A přece někteří Češi, kteří se vydávají za vlastence, dokonce za nesmírně větší vlastence než jsou všichni ostatní, nebaží po ničem tolik jako zničit tento národnostní mír, který sám sebou je v těchto bouřlivých časech pozoruhodný. Předstírají, že státu bude pomoheno, jestliže Němci z vlády budou vypuzeni a jestliže místo dobrovolného souhlasu budou ke státu poutáni jen četníky. Velikého zmatení myslí je potřebí, aby toto mohlo být vydáváno za vlasteneckou politiku, dokonce za jedinou vlasteneckou politiku. Historik Pekař, který zajisté nemůže býti podezírán z národní vlažnosti, napsal v těchto dnech redakci »Fronty« dopis, ve kterém praví, že je pro dohodu s Němci ze zájmů státních a tedy i nacionálních. Hodlají vlastenci docela nedbat hlasu tohoto vlastence?

Jestliže se českým šovinistům podaří vypudit Němce z vlády, budou z toho mít největší potěšení šovinisté němečtí. Neboť toho oni potřebují, aby bylo dokázáno, že našim Němcům nic nepomůže loyality a že jim nezbyvá než ireidenta.

»Přítomnost«, 28. listopadu 1934.

Vzpomínka na německou republiku

Žaluje se nyní mnoho na pacifisty, protože jde světem taková móda, jejímž vlastním původcem je módní salon Hitlerův. Nikoliv zcela rozumní lidé činí pacifismus odpovědným za příchod Hitlerův. Věru více rozumných žalob by mohli pronést pacifisté. První z nich jest: německé republice nebyla dána chance; evropská politika spojila se s vnitřními německými silami, aby ji porazila. Pacifisté a demokrati měli stále na mysli základní otázku: je lépe mít vedle sebe německou republiku nebo nějaké jiné Německo, ve kterém se dostanou napovrch všechny reakční a násilnické síly? A pamatujíce na tento problém, říkali dále: je třeba něco pro německou republiku udělat, je třeba, aby i Francouzi, Angličané, Poláci a Češi ji posilovali před veřejným míněním její vlastní země.

Tak zvaní nacionalisté ve všech zemích opovrhovali takovým uvažováním. Vidouce před sebou Německo slabé, jak bylo po prohrané válce, domnívali se, že to bude trvat věčně a že nezáleží na tom, jaký směr v této slabé zemi povládně. Mají nyní co chtěli, a bohužel my s nimi. Opo- vrhovali možnost dohodnout se s německou republikou a budou se nyní do únavy honit za dohodou s hitlerovským Německem, která bude těžší a dražší. Pěkný to nacionalismus.

Moudře praví Lockhart: »Ústupky se mají dělat národu slabému, nikoliv silnému.« Avšak příležitost činit ústupky slabému Německu, jak navrhoval pacifistický směr, byla navždy propasena. Ústupky budou se nyní činit Německu silnému, nebezpečnému, hitlerovskému. Nejnebezpečnějším německým živlům bude dopřána sláva, že povznesly Německo k rovnoprávnosti; ještě jednou bude před německým lidem na německou republiku uvržena hana, že něčeho nemohla docílit.

Neboť, neklamme se, ústupky budou činěny. Evropa spolkně zavedení obecné branné povinnosti v Německu. Neboť tak zvaní nacionalisté sice křičeli, ale za jejich křikem nebyly připraveny činy. Nezáleželo jim na tom, aby německou republiku udrželi a jejich fráze jsou neschopny zadržet Hitlera na cestě, kterou si zvolil. Dají Hitlerovi desetkrát více, než by byli musili dát německé republice, a budou své počínání dále nazývat reální politikou. Prohlašovali, že nezáleží na dobrém poměru k Německu, a ukáží nyní před očima celého světa, že nemají sílu zarazit německé zbrojení. Opravdu, méně než kdy jindy je třeba, aby se pacifisté a demokraté styděli za svou politiku, která směřovala k podpoře republikánského Německa.

»Přítomnost«, 20. března 1935.

Je možno se dohodnout s Německem?

Od nějaké doby tu a tam někdo udělá v novinách náražku, že bychom se mohli s hitlerovským Německem vlastně dohodnout, kdyby to někdo nemařil. Protože ještě nikdy za existence republiky snad tolik nezáleželo na tom, abychom se nedopustili chyby, jako nyní, a protože otázka, do které z šikujících se front v Evropě se máme se vši svou věrností a odhodlaností zařadit, je o nic méně důležitá a osudná, než byla pro český národ táž otázka za světové války, je nejvyšší čas, abychom se dověděli, co na těch proskakujících náražkách jest. Existuje-li možnost ohočít

ten divoký pangermanismus, jakého Evropa ještě nepoznala, nesmí nám býti taková možnost zatajována. Sem s ní! Zdríme každého, kdo se proti ní postaví, neboť, jestliže skutečně je možno, aby náš národ byl vyjmut z onoho nepokoje, jež Třetí říše vyvolává ve všech ostatních evropských národech, musíme býti sobečtí a usilovat o to všemi prostředky. Ať se Anglie, Francie, Rusko, Rakousko, Itálie, Švýcarsko, Dánsko, Holandsko třesou — jen když my se třást nebudeme. Taková je politika. Může-li ve světě, chvějícím se nejistotou, býti pro nás vytvořen izolovaný ostrov jistoty, je-li možný ten zázrak, že rozpínavý pangermanismus bude si všimati všeho na světě, ale zdržlivě bude odvracet zrak od našeho území, ať žije ten nebo ti, kdo tuto možnost pro nás objevili!

Nemluvím zde o vážných projevech českých historiků, kteří nedávno v »Přítomnosti« vyložili, že je třeba usilovat o korektní poměr k Německu, »pokud je to za dnešních poměrů možno«. Je pochopitelné, že čeští historikové bedlivým studiem našich dějin dospěli k přesvědčení, že příližným napětím mezi Německem a námi byli jsme vždy ohrožováni na své národní existenci. To jest úplná pravda. Avšak jak sjednati dobrý poměr k dnešnímu Německu — to už se nedá z historie objeviti. To musí vynalézti politikové. Nechceme odpláceti zlé zlým a pravíme: Jestliže by skutečně někdo přišel na způsob, jak se s Německem dohodnouti a jak odstraniti nebezpečí, jež nám hrozí, ani by nás nenapadlo ho zrádovati. Zasluhoval by vši vděčnosti. Oslavovali bychom ho jako velkého politického vynálezce a navrhli bychom, aby bylo uznáno, že se zasloužil o vlast. Jistě však neudělíme toto uznání někomu jen za několik nejasných narázek.

Jsme malý stát, který sám by Německu neodolal. Kdybychom sami, bez přátel, stáli vedle této velké říše, musili bychom jí ihned postoupiti tolik tisíc čtverečných kilometrů svého území, kolik ona by poručila, kdyby ji to napadlo poručiti; bylo by dokonce zbytečné prolévat krev v marném odporu. Z této naší situace, z tohoto nepoměru sil vyplývá nutnost učinit se součástí nějakého velkého systému. Má pro nás někdo nějaký jiný, lepší, spolehlivější návrh?

»Přítomnost«, 3. dubna 1935.

Itálie vystupuje z fronty

Válka — to pro nás ovšem znamená válku, do které sami budeme zapleteni. Zajisté, již nyní se válčí na africké půdě, ale to není ona válka, na niž s obavami myslíme. Honoré de Balzac napsal jednou, že pravděpodobně každý z nás svolil by obětovati pro své štěstí život dvou čínských mandarinů, které nikdy neviděl. Snad bychom také my byli ochotni pro své štěstí obětovati Habeš, kterou jsme nikdy neviděli, ale jiná vůle než naše učinila z ní střed nejnovějšího evropského konfliktu. Míti v zádech Hitlera a při tom dopřát si luxus tak ostrého konfliktu v táboře těch, kteří by proti Hitlerovi měli být spojeni — to je právě to, co činí situaci nejasnou a co nám zatím znemožňuje pronéstí úsudek o tom, v jaké vzdálenosti je od nás obecná válka evropská. Obdivujeme nervy italských a anglických státníků, kteří berou na sebe toto riziko. Zatím však obdivujeme jen jejich nervy. Máme-li obdivovat také jejich rozum, to se ukáže teprve později.

Loni mohli jsme skončiti svůj přehled optimisticky, poněvadž došlo k vřelému sblížení Anglie, Francie a Itálie ve Strese. Sblížení Itálie s Francií bylo silným mírovým činitelem; zdálo se, že přesila, již je třeba k udržení míru, je vybudována. Toto dílo Stresy leží však nyní před námi v troskách. Nemůžeme si činit žádné iluze o tom, že Itálie klidně a trpělivě bude snášeti nátlak, na němž se Společnost národů proti ní usnese.

Ale ať tak či onak, kruh kolem Německa dostal trhlinu. Jsou tři možnosti: dojde k boji mezi Itálií a Anglií a jejími společníky ve Společnosti národů; nedojde k boji, ale Itálie bude rozhněvána a bude hledat pomstu za pokoření; Itálie bude vysílána nesnadnou válkou s Habeší a uchýlí se do kouta, aby si vylázala rány. Každá z těchto možností oslabuje protiněmeckou frontu, jež zdála se vznikat.

Nelze se odvážit nic prorokovat o rozhněvaném Italovi, zejména ne o rozhněvaném, podrážděném a poníženém italském fašistovi. Nikdo nemůže vyloučiti, že jednoho dne roztrpčená Itálie nenabídne Německu spolek. To by mohlo býti počátkem budování dvou táborů v Evropě. Německo by dostalo spojence — nejnebezpečnější to událost.

»Přítomnost«, 9. října 1935.

Mírové nabídky Německa

Hitlerovo poselství, v němž oznamoval vyslání vojáků do Porýnska, mělo dvě části: nejprve oznámení faktu, potom obsáhlé mírové nabídky. Kdyby nebyli všichni — od Anglie až po Rumunsko — přesvědčeni, že by bylo riskantní s úplnou důvěrou budovat na slibech a závazcích tohoto režimu, mohl by si svět s ulehčením oddechnout. Neboť nabídky jsou vskutku dalekosáhlé: pakty o neútočení na všechny strany, dokonce na 25 let; návrat Německa do Společnosti národů; nehledáme v Evropě rozšíření svého území, řekl výslovně Hitler. Jaká to výtečná věc, jaký to záblesk lepších časů — kdyby neexistovala základní otázka důvěry! Evropa stojí před obtížným problémem, co dělat s německými mírovými nabídkami, když důvěry není.

Francouzský ministerský předseda zatím praví (nevím, s jak velkou rozhodností): nejednáme! To je první stadium. To je více méně monolog. Nelze věřit, že je to stanovisko konečné. Svět je v tak mizerné situaci, že nemůže říci prostě ne, i když o podstatě oněch mírových nabídek panují pochybnosti, z nichž většinu sdílíme. Bylo by dokonce lehkomyšlné říci bez rozmyšlení: ne! S klidnou myslí se odvažujeme prorocťvi: Ať se dnes říká cokoli, s Německem se jednat bude. Bude se s ním jednat už proto, že s ním chce — docela rozumně, podle našeho názoru — jednat Anglie, bez níž žádný obranný systém proti Německu nemá ani částečnou dokonalost.

Jelikož podle vši pravděpodobnosti se jednat bude, dbejme už teď, abychom si k tomu zbytečně nezahradili cestu frázemi. Po té stránce se v naší žurnalistice dělají některé ne zcela rozumné věci, tentokrát v žurnalistice socialistické. Agrární noviny projevily potěšení nad mírovými nabídkami Hitlerovými a vyslovily názor, že se otevírá cesta k jednání. Za to jim socialistický tisk čte levoty nespravedlivé i neprozřavé zároveň. Je možno, že potěšení »Venkova« nad německými mírovými nabídkami je větší, než má býti při trapné otázce, jaká důvěra má býti přikládána závazkům, jež na sebe vezme expansivní pangermanismus. Přesto je v jeho článku zdravé jádro, jež naše zahraniční politika nemůže předem povýšeně odmítat.

Otázka bezpečnosti státu nemá býti jednou z otázek, na niž je dovoleno vybíjeti vnitropolitický boj. Jako bylo hanebno a nesmyslné, prohlašovala-li dříve pravice každého za germanofila, kdo vystupoval pro dohodu s Německem, tak by nyní bylo hanebno i nesmyslné, kdyby levice každému, kdo nadhodí, že by se dalo jednat s Třetí říší, vyčítala, že je zamilován do Hitlera. Nebyl zrádce, kdo usiloval dohodnout se s demokratickým Německem, a není zrádce, kdo uvažuje, není-li dohoda s hitlerovským Německem úplně vyloučena. Proti hitlerovskému Německu třeba budovati obranný systém, při tom však ani nezanedbávati snahu o dorozumění s ním, je-li to vůbec možno. Nyní, když se Hitlerovy mírové nabídky objevily, nikdo nebude tak pošetilý, aby z radosti nad tím rozbíjel dosud vytvořený obranný systém. Je možno uzavřít s Německem všechny pakty o neútočení (nikdo ovšem nesmí jednat bez dohody s ostatními), ale spojenecké smlouvy, které vznikly z nedůvěry, je třeba podržet. Evropa prostě musí se připravit na obě možnosti: i na tu, že Německo povede válku, i na tu, že by snad opravdu chtělo zachovat mír. Nic z patriční opatrnosti nesmí býti zanedbáno, ať Hitler mírové nabídky činí nebo nečiní. Ale je-li jakási možnost dorozumění, bylo by hříšné se po ní ani neohlédnout.

»Přítomnost«, 11. března 1936.

Těžké rozhodování

Po obsazení Porýnska německým vojskem má Evropa tři možnosti:

1. okamžitá vojenská protipatření, vpád do Porýní;
2. ani nevésti válku ani s Německem nejednati; vyhlásit třeba sankce; odsouditi slovně Hitlerův čin a nic jiného již nepodniknouti;
3. spolknout porušení locarnské smlouvy (nikoho nenávádíme, aby při tom dělal radostný obličej), přijmouti uskutečnění německé rovnoprávnosti jakožto děj podle rozumného úsudku neodvratitelný a jednati s Německem o jeho mírových nabídkách, jimiž, jak Hitler praví, nabízí zajistiti v Evropě pokoj na pětadvacet let; při tom nezanedbávati povinnou opatrnost a zajistiti se obrannými smlouvami, solidaritou a zbrojením (nevidíme možnost, jak pro nejbližší léta zvýšené zbrojení odvrátit) i pro ten případ, že by pro hakenkrajclerský režim smlouvy, jak se

často podezřívá, vskutku nic neznamenaly; být připraven na dvě možnosti, i na tu, že to Hitler se svou nabídkou míru myslí upřímně, i na tu, že je to snad jen trik; aby-
chom se vyhnuli tomu neb onomu omylu, obsáhneme svými
přípravami obě možnosti.

Vyslovili jsme se ve svém posledním článku pro tuto
třetí cestu. Někteří nám vytýkají, že nějak podobně se
vyslovil i agrární tisk. Jak žalostný to argument! Podivná
to nálada: býti proti něčemu jen proto, že je to názor
agrárníků. Jakoby neexistovalo nic jiného, než poměr mezi
agrárníky a socialisty! Dejme pozor, aby se nám v tom
neutopila československá zahraniční politika.

Uvědomujeme si velmi dobře, že přijmouti ruku, kterou
Hitler podává, je jen experiment. Ale také odmítnouti ji
není více než experiment. O žádném pokusu nelze
předem říci s určitostí, jak dopadne. Kdyby to bylo možno,
nebyl by to pokus.

Udělá-li Francie chybu, že odmítne vůbec jednat, bu-
deme asi bohužel musít tuto její chybu sdílet, poněvadž
jsme vedle výbojného Německa příliš slabí, abychom
mohli jednat zcela samostatně. To je, jako kdybychom
šli s někým po poušti, kdo má všechny koně a potraviny,
a kdybychom byli přesvědčeni, že on chce jít špatným
směrem. Musili bychom jít s ním, i kdybychom
věděli, že je to chyba, neboť větší chyba by byla vzdání se
koní a potravin. Jednání Evropy o mírových nabídkách Ně-
mecka může mít jen tenkrát úspěch, pochopí-li Německo,
že nikdo se nevzdá obranných smluv, které už sjednal. Ne-
máme tedy mnoho volnosti v jednání. Má-li však náš hlas
v Evropě nějakou váhu, měli bychom toho využít k tomu,
abychom varovali před zásadním zamítáním Hitlerových
nabídek, které snad přece představují nějakou šanci.

»Přítomnost«, 18. března 1936.

Význam opevnění Porýní

Ve světě, jaký dosud je, nemá diplomacie mnoho váhy,
nestojí-li za ní silná armáda. Vážnost, již státy vzbuzují, lze
vypočítati úměrně k tomu, jaké nepřijemnosti by mohly
způsobit. V německé armádě vytvořil si Hitler nástroj ně-
mecké diplomacie, a to je první účel, k němuž jí chce po-
užít. Nedá se bohužel říci, že se svého stanoviska počítal
špatně. Viděl, jak bezmocná byla diplomacie republikán-
ského Německa, poněvadž se nemohla opřít o vojsko, které
by vzbuzovalo respekt. Hitler si ve své armádě už ukul
mohutný nástroj své diplomacie; co mu snad ještě schází,
bude brzy mít. Pak ovšem přistoupí k světu — s válkou?
Nikoliv, nejdříve s diplomatickými požadavky. Toto, mu-
síme si uvědomit, stojí před námi jako první etapa. Válku
je snad možno odvrátit, toto jednání však nikoliv. Opře-li
se Hitler o armádu, kterou si dovedl vytvořit, je téměř
jisto, že jeho náměty nebudou bez debaty zavrženy. Rozvine
se velmi důkladná revisionistická debata.

To je první cíl Hitlerova zbrojení. Nepřinese-li mu tato
metoda úspěchy, které bude považovat za dosti veliké, pak
je téměř jisto, že podnikne útok, najde-li příhodnou chvíli
a konstelaci. Jaká pak bude naše situace? Vyličme ji bez
flusu. Nikdo už celkem nevěří, že Hitler se vypraví hledat
nějaké zisky na západ. Má-li nějaký přesný plán útoku,
tedy si můžeme být jisti, že jest to plán vzhledem k střední
a východní Evropě.

Ujišťuje Anglii, Francii a Belgii svou mírumilovností
a zůstává na této frontě ve svých hranicích a nezačínaje
tu střilet, vtrhl by Hitler nepochybně do některé země z té
oblasti, o níž mluvíme. Nevíme, do které. Sebe nemůžeme
vylučovat. Dále by nabízel západu záruky míru. Docílil by
snad toho, že by vmanévroval veřejné mínění západních
států do vážné krise. Francie sama by musila podniknout
útok na Německo, které by se varovalo útočit na ni. Mnoho
Francouzů by se ptalo: proč? Anglické veřejné mínění
mohlo by být zděšeno, že Anglie má jít do války proti
Německu, které tentokrát neútočí ani proti Francii ani
proti Belgii. Hitler chce postavít západ před svůdnou na-
bídku: můžete mít mír, chcete-li; záleží to jen na vás!

Pomalou se přichází na pravý smysl vojenského obsa-
zení Porýní. Ačkoliv Porýní nemá žádnou zeměpisnou
souvislost s východem, znamená jeho obsazení v podstatě
ohrožení střední a východní Evropy, nikoliv Francie. Jest-
liže Německo Porýní obsadilo, opevní je také s onou dů-
kladností, s níž se Třetí říše věnuje všem věcem vojens-
kým. Není způsobu, jak to odvrátit, leda okamžitou vál-
kou, tedy tím, před čím Evropa již třikrát couvla: při na-

stoupení Hitlera, při zavedení obecné branné povinnosti
v Německu a při obsazení Porýní. Není docela žádná po-
chyby, že couvne opět. Německo bude proti Francii právě
tak opevněno jako Francie proti Německu. Příkladá-li se
velká cena opevnění francouzskému, bylo by chyba nepři-
kládat žádnou cenu opevnění německému.

V příští válce ležely by tedy Německo a Francie proti
sobě za nejdůkladnějšími pásy opevnění, jaké je dnes
možno vytvořit. To znamená, že my bychom byli od hlav-
ních sil odříznuti a že bychom musili prodělat nesmírně
těžké doby. Německo, kryjíc se za svými pevnostmi
a udržujíc tu jen defenzivu, obrátilo by své hlavní síly na
východ. Francie se svými západními spojenci by byla sa-
ma nucena k ofensivě. Máme ze světové války dosti zku-
šenosti o tom, co to znamená ofensiva proti opevněnému
terénu, abychom se neřvali do této budoucnosti optimi-
sticky. Válka na francouzské frontě zhrnula po celé tři
roky právě pro téměř nepřekonatelnou povahu moderního
opevnění, dostatečně hájeného. Německé i francouzské
útoky byly stejně krvavé a marné. Neobjevila-li by se
v příští válce nějaká nová zbraň (jako v poslední byly
tanky a plyny), která by způsobila rychlé vítězství pře-
kvapením, kdo by mohl věřit v krátkou válku?

Německo hodlá v příští válce donutit Francii a Anglii
k risiku útoku, které je vojenské i politické, odolávat svou
obranou linií, jejíž charakter teprve poznáme, a zatím
zaplavit východ a Podunají. Pak, obsadíc zde, co by poklá-
dalo za vhodné, znovu by se obrátilo s mírovými nabídka-
mi na západ, který by v té době pravděpodobně stále ještě
trčel za dvojnásobným pásem opevnění a krvácel tak bezmezně
jako před dvaceti lety.

Vykládáme nejpravděpodobnější plán německého útoku
pro příští válku. Nemůžeme sami uvést způsob, jak od-
stranit toto nebezpečí. Vidíme je toliko před sebou.

»Přítomnost«, 15. dubna 1936.

Dokončení přístě

Stuart Hodgson:

Z dramatických dnů

Tato stať je výňatkem z knihy »The man, who
made the peace« (Muž, který zachránil mír) a která
přináší některé neznámé okolnosti z poslední čin-
nosti Chamberlainovy.

Dne 12. září pronesl Hitler svou s napětím očeká-
vanou řeč na sjezdu nacionálně socialistické strany
v Norimberku. Příмым jejím následkem bylo zhoršení
situace v Československu. Nastaly násilnosti a vražedné
útoky v některých sudetských oblastech. Lze-li říci o
Hitlerovi, že nechal dveře k dorozumění ještě otevřeny,
sudetští Němci je přibouchli a uzamkli. Papíry všude
klesaly. V Anglii byli rychle svoláni ministři obrany.
Londýn se díval skutečností do tváře s chmurnou
resignací. Večer toho dne se válka obecně považovala
za nevyhnutelnou. A potom pozdě v noci přišla jedna
z nejdramatičtějších zpráv, jaké kdy překvapily, po-
lekaly a zčásti přinesly úlevu napiatě čekajícímu světu.
Celý národ zatajil dech, když uslyšel z rozhlasu, že
Chamberlain telegrafoval Hitlerovi a nabídl mu, že
k němu přijede na návštěvu. Bylo to úžasné odvážné
rozhodnutí pro starého, tradičního Angličana. Účinek
pouhé zprávy o něm byl elektrisující.

Proč Chamberlain letěl do Berchtes- gadenu

S počátku se u prostých lidí mísil obdiv s překvape-
ním. »Ať dobře pořídí. To jsem si nemyslel, co má ten
stařík v sobě,« podotkl k tomu šofér taxíku. »Výborně,
šel tu firmu okouknout,« usoudil bursián. Úleva, která
nebyla vždycky založena na rozumových úsudcích, byla
obecná. Angličané se obyčejně příliš nehodí k uctívání
hrdinů, ale mají instinktivní víru v moc jednotlivců.
Chamberlainovo rozhodnutí bylo, jak říkal lord Pal-
merston, »ranou z vlastní pálky«. Nedal k němu podnět,
jak se tehdy povídalo, Daladier, ačkoli je pravda, že
Daladier Chamberlainovi nabídl svůj doprovod — na-

bídka, kterou Chamberlain odmítl s odůvodněním, poněkud zvláštním ve světle toho, co následovalo, že by totiž Hitler v tomto případě trval na tom, aby přijel také Mussolini. Ale třebaže se ministerský předseda rozhodl sám, byl původcem jeho myšlenky nepochybně jeho osobní poradce sir Horace Wilson.

Sir Horace je odborníkem v průmyslových pracovních sporech, který se znamenitým úspěchem smířil mnoho těžkých dělnických rezeprí; a Chamberlainova výprava byla skvělým dokladem nejnovější techniky průmyslového smiřování. Její základní zásadou jest názor, že rozhodčí má vždycky zasáhnout až v posledním možném okamžiku. Má mít odvahu k odporu proti lidovému volání po jeho zásahu a má být hluchý k žádostem sporných stran samých. Má jim zkrátka říci, aby si daly svůj dům do pořádku samy a nechat je svářiti se až do chvíle, kdy se konečné zroskotání zdá jisté. Ale pak už nesmí otálet.

Význam této teorie pro Chamberlainovo rozhodnutí je jasný. Kdyby byl učinil svou nabídku dříve, byl by se zapletl do nekonečných konferencí a rozprav o podrobnostech sporu, jež ani ta ani ona strana ještě nepokládala za naprosto nezbytné zkoncovati. Byl by sdílen pražský osud lorda Runcimana a byl by se stal dalším vynikajícím dokladem marnosti nejlepších úmyslů. Jeho zásah by byl skoro jistě nevyřídil nic. Kdyby byl napak čekal, až německá vojska budou v sudetských krajích, bylo by bývalo příliš pozdě. Hitler by asi byl odmítl sejít se s ním. Byl by řekl, že věc je rozhodnuta a že už není o čem mluvit.

Ministerský předseda nesměl myslet jen na účinky své politiky na Německo. Musil také uvážit, jaký dojem udělá na britské veřejné mínění, neboť aby britský ministerský předseda šel, zdánlivě jako prosebník, k hlavě cizího státu, zdálo se mnohým nedůstojné. A když onou hlavou cizího státu byl hodnostář, jehož názory a politika se přijímají s tak velkým odporem u přemnoha britských mužů a žen, bylo to tím povážlivější. Kdyby byl Chamberlain nastoupil svou cestu dříve, byl by skoro jistě nastal veliký pokřik. Jen nebezpečí války ji ospravedlňovalo. Ale obrana tímto důvodem byla jistá. I nejválečněji naladěni lidé mohli sotva namítat, že bylo lepší riskovat evropskou válku než porušit etiketu, anebo že se etiketa neměla odhodit, ani když se tím mohla získat aspoň možnost odvrátit válku. Přeháněli bychom, kdybychom tvrdili, že ministerský předseda, když se vydával na cestu, měl za sebou jednotný souhlas lidu. Ale Chamberlain během krise se aspoň snažil co mohl, informovat opozici o situaci a o své politice. Vůdci opozice Attlee, Greenwood a sir Archibald Sinclair byli ve stálém styku s vládou.

Jednání v Berchtesgaden u

Hitlerova vila v Berchtesgaden u je osamělý dům v bavorských horách. První rozmluva mezi Hitlerem a Chamberlainem by asi byla velmi zajímavým divadlem pro šťastného diváka, kdyby jí byl mohl být přítomen. Sotva jiní dva muži se sobě tak málo navzájem podobali. Hitler je v podstatě voják s kasárenskou přímostí v řeči a ve způsobech. Chamberlainovo obvyklé chování se zase spíše podobá jednání ředitele obchodní společnosti. Dovede být úsečný, ale je naprosto neschopen výbušné prudkosti německého kancléře. Umí při řídkých příležitostech udeřit na stůl, ale nefluče na něj při nejmenším podráždění, jako Führer. Hitler je mystik. Ať lze o Chamberlainovi říci cokoli, tedy rozhodně ne, že je mystik.

Jednání se vedla se zřejmými obtížemi. Chamberlain nemluví německy a rozumí jen špatně. Hitler zase ani nemluví ani nerozumí anglicky. Ale s pomocí tlumočníka vyjasnili si situaci, jak se zdá, poměrně brzo. Hitler svému hostu dal dokonale najevo, že se ve věci sudetských Němců rozhodl zjednat jim právo sebeurčení a právo vrátiti se k říši, budou-li si toho přát. Chamber-

lain ovšem takové ujištění dát nemohl; slíbil, že pojedje zpět a že se poradí se svými kolegy, jestliže se Hitler zdrží otevřeného nepřátelství, než dostane odpověď.

Mír Evropy teď závisel na tom, zdali jsou Anglie a Francie ochotny uznat právo sudetských Němců připojit se k říši. Uznati toto právo zdálo se nízkou zradou československé vlády, jíž Francie ve vsi formě slíbila ochranu a jíž jsme my rozhodně byli povinni mravní podporou. Na druhé straně zase, stavěti se proti právu sebeurčení nebo popírati je znamenalo popírati jeden ze základních principů naší mezinárodní politiky. Pokud jde o fakta, nebylo pochybností. Henleinova agitace byla asi podněcována z Německa a drsné tirády německého tisku o utrpení sudetských Němců asi byly a většinou jistě byly sbírkou lží. To se ukázalo později — bylo-li ještě vůbec třeba důkazů — naivním prořeknutím jednoho německého listu, když německá vojska vkročila do sudetského území. Ale bylo také jisté, že po událostech posledních několika neděl bylo skoro nemyslitelné, aby Češi a Němci žili dále pod jednou střechou. Nic než úplné odtřzení nemohlo už uspokojit sudetské Němce.

Pro praktického ducha Chamberlainova byla na otázku takto položenou jen jediná odpověď. Vždycky byl proti tomu, jít do války pro Československo. Ale jít do války proto, aby tři miliony vzpurných Němců zůstalo pod československou vládou, bylo ještě horší. Snad podceňoval ránu, jakou dá citlivějším povahám, než je jeho vlastní, zřejmě porušení důvěry dokonale nevinných lidí; neboť není pochybností, že britský podíl na utvoření Československa, i když nemluvíme o pozdějších událostech, ukládal Britanii velmi vážné mravní, ne-li zákonné závazky. Chamberlainova odpověď jako praktického muže na obvinění, že zradil Čechy, byla, že i s jejich stanoviska byl mír lepší než válka. Ve válce by byli první a jistou obětí. Ať by byla dopadla jak dopadla, Československo by bylo zničeno. Být zbaven mnoha krásných provincií a skoro poloviny státních příjmů a být sražen do postavení malého státu, chráněného mezinárodními zárukami, je snad těžká zkouška pro hrdý národ, ale podle Chamberlainova realistického názoru to je lepší než zkáza; a něco jiného než zkázu nebo něco zkáze velmi podobného nebylo lze prý očekávati.

V Godesbergu

Dne 22. září letěl Chamberlain do Kolína a odtud jel do Godesbergu ke druhé rozmluvě s Hitlerem. Měl za to a s ním jistě většina Angličanů, že hlavní nebezpečí minulo. Zbývalo jen, jak se každý domníval, promluvit o způsobu, jak provést dohodu v Berchtesgaden u. Zajistil si již souhlas francouzské vlády. Také Čechové se podrobili bezpodmínečně. Hitler žádal o přijetí »principu sebeurčení«. Chamberlain letěl do Godesbergu s přijetím tohoto principu od všech zúčastněných stran v kapse — od Čechů, od britské vlády i od francouzské vlády. Zajistil si toto přijetí za méně než za týden.

Hitler sám přiznal svůj údiv. Ani ve snu si prý nepomyslel, připustil upřímně, že zásada bude přijata. Byl to opravdu zázrak, že za šest dní byla učiněna rozhodnutí, která změnila tvářnost Evropy. Je málo příznačnějších svědectví o neúnavnosti britského ministerského předsedy. »Způsobu a prostředky,« které se chystal navrhnouti německému kancléři, bylo zřízení mezinárodní komise pro vymezení hranic, okamžitá demobilisace, společný apel Hitlerův, jeho a všech zúčastněných stran k zachování klidu a pořádku a určité záruky za zachování a integritu nového československého státu. Ale počítal bez svého hostitele. Hitler nechtěl udělat nic. Nechtěl na sebe vzít žádné záruky. Nechtěl připojit své jméno k Chamberlainovu na společném mírovém apelu. Nechtěl se zavázat, že zastaví tiskovou kampaň proti Čechům. Nechtěl zkrátka hnout ani prstem, aby pomohl.

První známka v Londýně, že věci nejdou hladce, bylo oznámení v klubech a úřadech, že rozmluvy byly přerušeny a že Chamberlain napsal Hitlerovi dopis. Celý pátek zůstal Chamberlain ve svém hotelu v pokoji. Ale téhož dne o půl jedenácté v noci byly rozmluvy zase navázány. Trvaly až do čtvrt na dvě ráno. Výsledek byl, že Hitler žádal svůj díl ihned.

Jak si vysvětlíme Hitlerovu neoblomnost v Godesbergu? Nikterak to nepotvrzuje názor, který mají mnozí podnes, že od počátku zastrašoval, aby dostal pro Německo co největší území. Podle berchtesgadenské úmluvy dostal už všechno, co mu nakonec skutečně připadlo. V Godesbergu riskoval tuto skvělou trofej a octl se tváří v tvář strašnému hazardu světové války a možnosti prohrát ji, jen proto, aby onu kořist dostal o několik dní nebo týdnů dříve. Oficiální výklad tohoto chování nevysvětluje nic. Podle Hitlera trvalo utrpení sudetských Němců už dvacet let. Nyní se mělo skončit. Stálo to skutečně za světovou válku, skončit je prvního místo desátého října — zvláště, když se uvází, že ať Němci zkusili co zkusili, nebylo to nic proti tomu, co by byli zkusili, kdyby se jejich kraje staly jevištěm války? Führer prohlašoval, že naprosto nevěří československé vládě. Ale nebyl přece žádán, aby přijal závazek této vlády. Šlo o slavnostní závazek vlády britské a francouzské. O tom jej Chamberlain ujišťoval znovu a znovu.

Skutečné vysvětlení je třeba hledati ve dvou odstavcích dopisu, jež vůdce napsal ministerskému předšedovi po konferenci. První obsahuje pasáž, kde vůdce zdůrazňuje, že sudetští Němci se nevracejí do říše díky milostivé nebo blahovlnné sympatii ostatních národů. Druhý obsahuje narážku na rok 1918:

»Vaše Excellence mne ujišťuje, že zásada odstoupení sudetského území německé říši byla již v zásadě přijata. Musím Vaši Excellenci s politováním odpovědět, že pokud jde o tento bod, bylo nám Němcům uznání zásady už dříve teoreticky zajištěno. Roku 1918 bylo příměří uzavřeno na základě čtrnácti bodů presidenta Wilsona, které v zásadě uznávali všichni. V praxi však byly nestoudným způsobem porušeny.«

Byl to příznak roku 1918, s nímž se Chamberlain potkal, když stál, mačkaje si bradu, ve zmatku nad touto »docela neočekávanou situací«. Vůdcovo stanovisko nebylo rozumové. Ale Německo po válce vůbec nebylo rozumová země. Bylo nemožno mluvit v těchto letech s Němci, aniž si člověk uvědomil, jak hluboko porážka z roku 1918 a potomní jednání Spojenců vůči Německu ranilo jeho národní vědomí. Nacistická revoluce je poslední výhonek palčivého pocitu porážky a hanby, do něhož byly ponořeny davy německého lidu po všechna tato léta v neustálém mudrování o krivdách způsobených Německu, o holestech Německa a konečně o právech a moci Německa. Nad tím nyní stál v Godesbergu zmateně chladný a vlídný obchodník z Birminghamu. Viděl, že se namáhal nadarmo. Ohromné ústupky, které přinesl, byly marné; ani ty nemohly ukojit uraženou pýchu Německa. Dělal, co mohl. Hitler zůstal neoblomný ve svém rozhodnutí okupovat sudetské území ihned, a jeho memorandum, které uvedlo přesné datum, věc jen zhoršilo. Chamberlain poslal memorandum do Prahy bez poznámky a v sobotu se vrátil do Londýna.

Byl kárán za to, že německé požadavky do Prahy vůbec posílal. Praha je ovšem prostě odmítla. Žádné takové podmínky nebyly nikdy předtím položeny nezávislému státu. Výsledky postupné okupace, které byly potom smlouveny v Mnichově, byly tak dost kruté. Okamžitá okupace by byla donutila Čechy (nemluvic ani o velkém počtu Němců, pro něž připojení k německé říši znamenalo vězení nebo smrt) k bezhlavému útěku a k ponechání všeho majetku dobyteli. Vůdce bral ve svém dopise ministerskému předšedovi tuto možnost na velmi lehkou váhu. Ale nemohli ji brát na

lehkou váhu samozvaní ochránci Československa. Mohli se za těchto okolností považovati za zbaveny povinnosti hájiti řešení, které se ve skutečnosti už nedalo hájiti. Československo bylo odsouzeno. Válka by byla jeho zkázu jen dovršila. Ale byli povinni dbáti toho, aby změna, kterou schválili, byla provedena s co největším ohledem na ty, kdo jí měli utrpěti a kdo se svěřili ochraně spojenců. Obdivuhodné chování československé vlády činilo tuto povinnost tím naléhavější.

Chamberlain opustil Godesberg v sobotu ráno. »Nelze to nazvat úplným ztroskotáním,« řekl, když se časně ráno před tím vrátil do hotelu. Prohlášení bylo příznačné svou skromností, a přece to byla skoro nadsázka. Nebylo-li to úplné ztroskotání, bylo to tak blízké ztroskotání, že rozdíl skoro ani nestál za zmínku. Při všech těchto únavných jednáních vyhlížel ministerský předseda podle souhlasných údajů ku podivu dobře a svěže. Ale když opustil hotel Dreesen, vypadal na to, čím ve skutečnosti byl — jako poražený muž.

M n i c h o v .

Nemohlo už býti pochybností, že Evropa je na pokraji války. Ale Chamberlain posud nezkratně zápasil. Hitlerova řeč z 26. září nechávala málo naděje na kompromis. Než promluvil, byl sir Horace Wilson poslán do Berlína s osobním dopisem Chamberlainovými, který pravil, že godesberský program je pro Paříž a Londýn nepřijatelný. Ale účinek této výstrahy, byl-li vůbec jaký, se v řeči neprojevil. Dne 27. září byl rozhodně vrcholný bod krise. Celý týden před tím byly příznaky blížící se války v Londýně čím dále zřejmější. Kopal se zákopy v Hyde Parku a všude se objevovaly vyhlášky, poučující obyvatelstvo, kde si má opatřit plynové masky. Vlaky na venkov byly naplněny ženami a dětmi a bezpečnostní služba byla narychlo organizována. Admiralita povolala námořní zálohy. Některé podzemní dráhy byly zavřeny a slepé a neúživé děti byly posílány pryč z Londýna. Ve Westminsterském opatství se neustále konaly služby boží. Chamberlain každý den chodil z Downing Street a účastnil se jich. Bylo úředně oznámeno, že podnikne-li Německo útok na Československo a půjde-li mu Francie na pomoc, budou Britanie a Rusko Francii podporovat. A přece se ještě Chamberlain nechtěl vzdát naděje.

Sešla se sněmovna a Chamberlain vykládal naplněnému domu celou historii toho, co dělal a proč to dělal. Byla to jedna z nejlepších řečí, jakou kdy pronesl. Její tón byl klidný a přítlumený, ve shodě s vážností situace; ale byla plna energie, kterou málo lidí očekávalo. Sir John Simon podal Chamberlainovi papírek. Chamberlain se zastavil a přečetl jej. Potom pokračoval: »To není všechno. Musím sněmovně říci ještě něco. Právě jsem dostal zprávu, že mne Hitler zve, abych se s ním zítra ráno sešel v Mnichově. Zve také Mussoliniho a Daladiera.«

Dále nemohl pokračovat pro hluk. Celá sněmovna, členové, diváci, vyslanci, peerové vstali jako jeden muž, křičeli, jásali a mávali sněmovními tisky. Nikdy nebyla sněmovna svědkem takové scény a sotva ji ještě jednou uvidí. Přípravené scény v parlamentě nebývají často zvlášť dramatické. Scény neočekávané, často samy o sobě dost dramatické, povstávají často při malicherných příležitostech. Ale tady byly podivuhodnou náhodou režie a drama zázračně synchronisovány. Před důležitě poselství přišlo přesně v pravý okamžik. Chamberlain právě skončil vypravování o své námaze zachrániti mír, a když uzavřel, přišel dramatický do- datek. Byla to zároveň rozhodující chvíle ve světových dějinách. Citlivý kritik — který potom svůj komentář odvolal — popsal scénu ve sněmovně jako »projev davové hysterie«. Bylo to tak, a to v tom smyslu, že to byla neočekávaná demonstrace pocitu úlevy u všech přítomných, úlevy od hrozivého nebezpečí, které nad

nimi viselo niekoľko dní, a vděčnosti k mužii, jehož neúnavné činnosti vděčili za svoju záchranu.

Chamberlain triumfuje

Zásluhy a nezásluhy mnichovské dohody jsou věc historie. Bylo by předčasné pokoušet se o jejich posouzení. Dav, který očekával letadlo ministerského předsedy dne 30. září při jeho návratu z Mnichova, byl stejně míchaný jako distinguovaný. Trvalo to půl druhé hodiny, než vůz projel cestu devět mil z Hestonu na Whitehall, tak husté byly spaliry. U Buckinghamského paláce čekaly tisíce lidí celé hodiny, a když Chamberlain vstoupil do paláce, ozývalo se ustavičně volání: »Chceme vidět Nevilla!« A potom se spustila záplava gratulací a darů, jakou snad žádný veřejně činný muž před tím nedostal. Jeden francouzský list navrhl, aby se mu koupil ve Francii dům u nějakého pěkného potoka, kde by Chamberlain mohl hovět svému oblíbenému sportu. Město Versailles ho zvolilo čestným občanem a pojmenovalo po něm ulici. Aby nezůstala pozadu, navrhla Belgie, aby každé její město, které utrpělo válkou, nazvalo jednu svou ulici Chamberlainovou. Přišel telegram od maharadžii z Nepalu, začínající slovy: »Bud' požehnán tvůrce míru.« Jakýsi nadšený řečník z Peru ho pasoval na »rytíře míru«. Chile tlumočilo své díky. Lisabon navrhl, aby se postavila socha, na níž by byl nápis »Vděčné matky«. Ženeva poslala ozdobnou adresu. Batavie v Zadní Indii založila Chamberlainův fond. Holanďané mu poslali hrozny, čokoládu, nádobí a veliký kus sýra. Jeho vlastní země se ovšem nedala zahanbit. Jednomu pracovitému tajemníkovi to trvalo sedm hodin, než jen otevřel všechny telegramy. Květinové dary, které se hrnuly se všech stran, musely být posílány do nemocnic, protože na ně prostě už nebylo místa. Po celé zemi se konaly přípravy, jak zvětšit jeho pamět. Předseda westminsterské nemocnice po něm pojmenoval jednu postel. Předseda Blackpoolského fotbalového klubu se nabídl, že postaví dvanáct domů, v nichž by zadarmo bydleli veteráni. Bursa mu poslala projev díky a blahopřání. City a Portsmouth mu nabídl svá privilegia. Skotská odbočka British Legion, vedená sirem Ianem Hamiltonem, mu horoucně děkovala. Stejně učinili ředitelé a úředníci Námořního obchodního sdružení. V Birminghamu věnoval sir Charles Hyde 10.000 liber na Chamberlainův fond pro studenty při universitě. Měl nějaký muž v britské historii vůbec takovou slávu, jakou byl najednou zahrnut Chamberlain?

Na vrcholu této neslýchané popularity se asi Chamberlain sám divil, co měl pro něho osud v zásobě, a hádal, jak dlouho tato sláva potrvá. Kdyby byl pověřivý, byl by mohl vidět zlé znamení v tom, že mu vítz málem odnesl papír, s něhož v Hestonu četl prohlášení, že už nikdy nebude války, prohlášení, které bylo korunou jeho námahy.

národní hospodář

Kurt Witt:

Jak to vidí Němci

Z knihy »Wirtschaftskräfte und Wirtschaftspolitik der Tschechoslovakei«, která vyšla v Lipsku, uveřejňujeme kapitolu o hospodářských následcích územních změn pro Německo, Polsko i Československo. Wittova práce není jenom důkladná hospodářská studie, ale současně i důkaz, jak dávno, podrobně a záměrně se Němci zabývali všemi politickými a hospodářskými problémy Československa a celé střední a jihovýchodní Evropy.

Nové územní uspořádání způsobilo nesporně významné přesuny v hospodářském potenciálu celého českoslo-

venského prostoru. Je však ještě předčasné něco předpovídati. Odhlédneme-li od okolnosti, že územní otázky nejsou dosud ještě úplně vyjasněny, musíme počítati s třemi neznámými: 1. — S účinky, které vyvolal pro celý hospodářský prostor anšlus Rakouska. Jejich význam nelze dosud přehlédnout. 2. — S rozsahem změny, která nastala v hospodářských vztazích odloučených území k Říši a Polsku. 3. — S vlivem nového poměru sil na světovém trhu. 4. — S vlivem různě odstupňovaných výrobních nákladů a současně s účinky rozličné cenové hladiny na kupní sílu a soutěžní schopnost jednotlivých států.

Nejasnější je dnes už

poměr sil mezi Polskem a Československem

Nepatrná změna hranic na území moravské brány změnila od základu surovinou a dopravně politickou »rovnováhu« susedů, máme-li tohoto výrazu vůbec použítí. Připojením zvláštního malého území kolem Bohumína, Karviné a Těšína, nepřevzalo Polsko jenom 16 nejmodernějších a skvěle vybavených uhelných dolů republiky, nedostalo jenom jedinou základnu koksového uhlí, které je v celém středoevropském prostoru tak žádané, ale i důležité chemické podniky spolu s nejvýznamnější ocelárnou v Třinci. Přesuny sil mají zde význam zásadní. Hlavní základna kamenného uhlí je nyní od Československa odtržena a tím zmizela také uhelná autarkie republiky. Současně ztratilo Československo z valné části základnu pro hodnotnou výrobu koksu, což znamená, že se Československo v opatrování nejdůležitější suroviny ocitlo v závislosti na Polsku, ačkoli se dosud, díky zásobám uhlí v moravskoostravském revíru, mohlo s Polskem dělit o zásobování blízkého východního a středoevropského území. Hospodářská síla Polska stoupla získáním úzkého pohraničního pásma nesmírně. Polsko je dnes nesporně pánem nejčinnějších zásob uhlí ve východní a střední Evropě (15 nejmodernějších dolů Československa), jejichž hodnotu odhaduje »Polska Zachodnia« sama na 150 miliard zlotých. Ale to není vše; Polsko ovládá nejdůležitější železniční uzel jihovýchodu, bohumínské nádraží, nejdůležitější cestu z východní Evropy a z Říše na Slovensko a do Pešti, totiž železniční trať Horní Slezsko—Víděň, středisko příštího odersko-dunajského průplavu a východoevropské dálkové silniční sítě. Obě tyto cesty se dají technicky uskutečnit jenom přes Bohumín. Právem jásal polský tisk, že zabráním Pudlova získalo Polsko příští nejvýznamnější vnitrozemský přístav na pevnině. Podotýkám jenom mimochodem, že územní dohoda mezi Československem a Polskem neodpovídá ve všech případech vůli obyvatelstva. Proti nárokům Polska, které dokazuje, že zde jde vesměs o »polskou národní půdu« stojí jiné názory, podle nichž nelze přehlížeti, že toto území tvoří oblast tří národů. V průmyslových krajích odevzdalo Československo Polsku nejen starou slezskou kulturní zemi s původním hornoslezským obyvatelstvem německého smýšlení a německá města jako Těšín, Fryštát a Bohumín, ale i kulturní a národně uvědomělé Čechy.

Bilance pro německou říši

Je po stránce hospodářské podstatně jiná, než pro Polsko — ohromný národní a politický význam je každému jasný. Musíme si uvědomit, co se stalo. V sudetském prostoru uplatnila se v dějinách po prvé národní organizační zásada, která byla na celém území uskutečněna bez ohledu na úzké vzájemné vztahy hospodářské nebo dopravní. Poněvadž jde o věci, které se přihodily po prvé, bylo by jisté předčasné posuzovat je. Připusťme, že nová státní hranice má dočasně, na příklad na jižní Moravě a v oblasti svitavské, groteskní formy. Dopravní linie přetínají hranice několikrát, uzavírajíce

některá území. Poněvadž toto řešení, které je pro Němce a Čechy stejně složité, oba národy konec konců přijaly, je zřejmé, že stojíme pravděpodobně před docela novými formami soužití, jež budou pro středoevropské potřeby spravedlivější, než v minulosti.

Především si musíme uvědomit, že sudetskou národní oblast charakterizuje a určuje především soustředěný vývozní průmysl. Pro národní existenci sudetského německví má rozhodující význam hlavně průmysl textilní. Udržení a rozvoj tohoto průmyslu postaví Říši před těžké úkoly, neboť nejde pouze o vývoz mezinárodní důležitosti, nýbrž také o stejně významného spotřebitele devis, který si musí téměř všechny suroviny opatřovat ze zahraničí. Sklářský průmysl (Jablonec) používá — stejně jako výroba porculánu — jenom vlastních surovin a představuje proto pouze jednostranný vývozní problém. Celkem je sudetská oblast na suroviny chudá. Nejvýznamnější je pro Říši zisk severočeského hnědého uhlí, které reprezentuje celou čtvrtinu všech evropských zásob (asi 11.5 miliardy tun). Uvedme ještě bohaté zásoby kaolinu u Karlových Varů a Teplíc - Šanova, které nám v tomto ohledu zajišťují soběstačnost. Získali jsme také magnésit, uran a jiné méně významné rudy. Šumava a sudetské kraje vůbec jsou bohaté na lesy. Přes to se však naše dřevařská bilance podstatně nezmění.

Okolnost, že republika snad ztratí vývoz slovenského a podkarpatského dříví do Německa — a to následkem nových zásob rakouského dříví v Říši — nahradí si Československo tím, že může převzít dřívější rakouský vývoz dříví do Maďarska a Itálie. Zemědělské oblasti sudetských krajů v nížinách jsou sice zdravé, ale celkem vzato jsou to převážně kraje, kam je nutno zemědělské výrobky dovážet. Jenom severočeské světové lázně můžeme považovat za devisový přínos pro Říši. Sudetská pohoří umožňují ovládati nejen rozhodující uzly hlavních železničních tratí, ale i nejvýznamnější prameny energie. Říše dostala do svých rukou hlavní elektrárnu českomoravské oblasti v Ervěnicích (monopolní zásobování Prahy) a Střebroicích (nedaleko Moravské Ostravy). Vývozní problémy, kterými se bude muset naše hospodářská politika zabývat hlavně proto, že jsme získali textilní průmysl, nemůžeme brát na levnou váhu. Jejich řešení závisí v neposlední řadě na tom, zda Spojené Státy poskytnou Říši tytéž výhody, jako poskytovaly Československu. Spojené Státy jsou totiž hlavním odběratelem textilního zboží ze sudetských krajů. Na druhé straně nesmíme ovšem zapomenout, že velkoněmecká říše se svými 80 miliony spotřebitelů představuje ohromný trh, který bude lákat i zákaznické státy. Vývozní problémy jsou tím vážnější, že musíme počítat se značnými rozdíly v cenové hladině — a to především v textilním průmyslu. I tady musíme uvážit, že ceny, které jsou ve srovnání s Říši mnohem nižší, znamenají sice důležitý náskok na světovém trhu, ale na druhé straně přispívají k snížení životní úrovně a k oslabení vnitřní kupní síly. Zvýšení vnitřní kupní síly je však jedna z nejnáléhavějších a nejslibnějších povinností v československém prostoru.

Pro zbývající Československo

z toho vyplývá, že se mu v hospodářsko-politickém smyslu značně uleví. Jeho těžiskem bude i nadále — dokonce v rostoucí míře — dosavadní hodnotná zemědělská základna a zemědělský průmysl, pracující pro vnitřní spotřebu, lesy a těžký a strojní průmysl, mezinárodně známý a vážený. Dnes ještě nemůžeme přehlédnout problémy, které vyplývají ze vzájemného hospodářského vztahu mezi sudetskými pohraničními kraji s českým vnitrozemím. Staletá souvislost obou trhů je nesporná a nelze ji jen tak beze všeho rozervat. Zde se vynořují otázky budoucnosti, které bude třeba dřív nebo později řešiti. Tato oblast se svými 15 mi-

liony spotřebitelů nesnese osud balkánský. Bude muset být dříve nebo později rozumně zařazena do středoevropského celku.

K. S y n e k:

Po silnicích nebo po kolejích?

Náš motorismus dočkal se konečně jistých úlev. Dosud se mezi železnicemi a motory odehrával zápas, v němž vítězily železnice, poněvadž měly na své straně veřejnou moc. Motorismus vězel ve svěrací kazajce, kterou mu železnice navlékly v r. 1933 omezením nákladové a autobusové dopravy. Hledající prostředky proti velkým schodkům v letech hospodářské krise, uvalily dráhy na nákladní i osobní vozidla neúměrnou tíhu. Je sice pravda, že si tím opatřily novou dopravu, ale následky pocítilo celé hospodářství. Vývoj motorismu uvázl, začal klesat odbyt automobilů, podlamovala se ovšem i zaměstnanost továren na automobily a jiných příbuzných odvětví, zastavil se dokonce rozvoj autodopravních živností. Řeči o protiautomobilové politice nebyly vskutku nadsázkou. Znalec, s kterým jsme o těchto věcech rozmlouvali, prohlásil rozhodně, že jsme u nás kladli železnici a automobil proti sobě, nikoli vedle sebe. Uvedl na příklad výbornou shodu mezi železnicí a automobilem v Anglii, kde čtyři železniční společnosti soutěží s automobilovými linkami docela úspěšně, ačkoli konkurence byla svého času kritická. Když jsme namítali, že anglické poměry jsou přece jenom jiné, a když jsme dokonce připomněli, že nyní nastalo v naší autodopravě uvolnění, pravil: »To nepopírám. Úlevy jsou zřejmé, ale k jáso tu nemáme prozatím mnoho důvodů. Jen si srovnáme názor motoristů s hlediskem železnic — a uvidíte.« Budiž, řekli jsme si. Nezbývá opravdu než si obě hlediska navzájem porovnat.

Co se změnilo a co zůstává?

První odstavec o úlevách týká se daní. Od 1. ledna 1939 nebudou již majitelé motorových vozidel platit silniční daně bez ohledu na to, mají-li starý nebo nový vůz. U vozů do 1 litru znamená to úsporu 250 Kč, do 1.5 litru 400 Kč, do 2 litrů 600 Kč, do 2.5 litru 900 Kč, do 3 a 4 litrů 1100 a 1600 Kč, u nákladních vozů Kč 52.50 za 100 kg únosnosti. Nemusíme být odborníky, abychom pochopili, že je to opravdu úleva, jejíž důsledky se tak nebo onak jistě projeví. Kdybychom tuto úlevu vyčíslili dospěli bychom k částce 80 milionů Kč ročně. To už jsou slušné peníze. Nepředpokládáme snad zbytečně, že se tyto peníze objeví jinde, zůstávajíce věrny automobilům.

Druhý odstavec vládních nařízení uvolňuje tak zvanou podnikovou nebo závodovou nákladní dopravu. Nejen tím, že odpadnou daně, ale hlavně proto, že vlastní doprava jednotlivých podniků bude mít nyní volný běh. Nechtěl-li dosud platit některý podnik vyšší daně, musel se dohodnout se železnicí. Dráhy byly povinny uzavřít dohodu jen v tom případě, když se podnik zavázal, že jeho nákladní auta nebudou jezdit dál než 50 km od sídla podniku. Tím si železnice zajišťovaly nákladní dopravu a podniky se ovšem vzdávaly používání vlastních nákladních aut. Můžeme si snadno představit, jaké to mělo následky pro výrobu nákladních vozů a jak se konečně ztížila distribuce zboží po celé republice. Teď tyto základy padly. Proč nemá tedy motorismus všechny důvody k jáso tu?

Především prý proto, že ve dvou bodech zůstává dosud automobilová doprava spoutána. Týká se to jednak nákladních vozů o nosnosti tří tun a více, pokud provozují dopravu po živnostenskou — jednak také veškeré autobusové dopravy. Živnostenská doprava trpěla dosud tím, že byla rozdělena na jednotlivé rajony.

Autodopravce, ktorý pracoval po živnostensku, nesmel jezdit voľne, nýbrž len do určitej vzdialenosti. Kdybychom to mali vysvetliť názorne, mohli bychom uviesť na príklad trampoty kladenského autodopravce, ktorý mal veľkou chuť dovážať kladenskú uhľu priamo do Prahy, ba dokonca priamo do domu. Je jasné, že by jeho provozní režie bola v takovom prípade mnohým výhodnejšia a uhľu by bolo o niečo levnejšie. Ale chuť dosud nestačila. Kladenský autodopravce musel zastaviť niekde pred drahou, neboť jeho rajon končil v určitej vzdialenosti, téměř vždycky nevýhodné. Představte si, jak se mu ulehčilo, když toto omezení konečně padlo. Vzdálenosť už nerozhoduje, živnostenské nákladní vozy mohou teď jezdit, kudy chtějí, ale zato platí ještě stále jiná výhrada. Nákladní auta o nosnosti tří tun, jejichž provoz se děje po živnostensku, mohou jezdit voľne jen s tou podmíankou, prízpůsobí-li se jejich tarify železničním sazbám. Dopravu nákladními auty o nosnosti nad tři tuny vyhradila si správa státních drah. Od 1. ledna 1939 končí automaticky všechny koncese pro nákladní automobily těžší než 3 tuny, a ministerstvo železnic má ovšem možnost žádati od autodopravců různé ústupky. U autobusových tratí je omezení ještě zřejmější, protože železniční podnik nepotřebuje žádné koncese, takže může kdykoli a kdekoli zahájit provoz. Je sice pravda, že se při hromadné dopravě osob snižuje daň z jízdenek na 10 proc., je také pravda, že o povolení autobusové trati nebude už rozhodovat jenom ministerstvo železnic, ale současně i ministerstvo obchodu a v případě neshody vláda — přes to však je omezení v obou případech očividné. Vyhraje-li živnostník proti vůli ministerstva železnic žádost o koncesi, mohou dráhy zařadit na stejné trati konkurenční vozy a soutěžit tak dlouho, až živnostník ustoupí. To je nesporné. S tohoto hlediska uplatňuje motorismus hlavní námitky proti nové úpravě, dokazuje ovšem, že si dráhy těžkou automobilovou dopravu vlastně monopolisují, spoutávají současně výrobní možnosti továren na automobily. Ještě dříve než se podíváme na důvody státních drah, všimněme si jednak vyhlídek našeho autoprůmyslu a jednak nadějí, že po našich silnicích bude teď jezdit více aut. V počtu motorových vozidel, připadajících na obyvatelstvo, bylo dosud Československo daleko za velkými kulturními státy a má skutečně co dohánět.

Odhad naší autovýroby

»V nových hranicích máme odbytiště o 30 procent menší, než jsme měli dosud« — řekl nám odborník. Naproti tomu zůstaly nám vlastně všechny automobilky s celou dosavadní výrobní kapacitou. Nová úprava znamená jistě kladné řešení, ale její vliv na autovýrobu nebude asi jednoznačný. Oživení se projeví hlavně ve výrobě osobních aut, která však nehrají v produkci hlavní úlohu. Představují ještě stále deficitní položku, třebaž je pravda, že naše osobní auta jsou poměrně velmi drahá, i když jsou dobrá. Často se nám zdá, že jsou drahá jenom naší vinou, přesněji vzato následkem neschopnosti továren na automobily. Ale háček je jinde. Podmíankou dobré a lacině produkce je především seriová výroba. »Dejte nám možnost vyrábět ročně 100.000 vozů« — povzdychl si vedoucí muž velké automobilky — »a uvidíte, o kolik budou naše auta lepší a levnější.« Je pravděpodobné, že některé továrny, které se před lety autovýroby vzdaly, věnujíce se především výrobě leteckých motorů a zbraní, vrátí se teď znovu k dřívější produkci.

Není téměř naděje, že by naše továrny na automobily mohly pracovat pro vývoz, soutěžíce v cenách s cizími výrobky. Proto mají také určité výrobní obavy, namítajíc všelicos proti výhradám, které si železnice dosud ponechaly. Výroba těžkých aut a ovšem i autobusů je pro ně zřejmě rozhodující. Velké vojenské do-

dávky se zčásti ještě dokončují, ale nové objednávky v dohledné době nebudou. Vládní nařízení, které je nesporně pozitivní, nezmiňuje se prozatím o tom, že železnice budou skutečně povinny dopravovat část nákladů těžkými auty. Kdyby se omezily jen na dopravu po kolejkách, pak by ovšem byla výroba těžkých vozů ohrožena a zaměstnanost automobilek by rozhodně klesla.

Snad jsou to obavy zbytečné. Z rozhovorů s odpovědnými činiteli ministerstva železnic měli jsme dojem, že se na celý problém nedívají jednostranně, ani úzkoprse. Zabývají se už teď dopravou jako celkem, všímajíce si nejen železnic, ale i silnic. Není to jistě náhoda, že se projev generála Kajdoše zabýval koordinací dopravy, uváděje výslovně případné nahrazení místní železniční dopravy silničními spoji. Tím, že si železnice těžkou dopravu vyhradily, převzaly velikou povinnost. Kdybychom v železniční a automobilové dopravě nedospěli k souhře, utrpěla by celá naše dopravní politika. Domníváme se, že obnovení a nová výstavba železničních a silničních spojů musí hned od počátku pramenit z jednotného dopravního plánu. To je základní podmínka.

Hledisko železnic

Vyhradila-li si železniční správa těžkou nákladní a autobusovou dopravu, nemohla ji k tomu vésti jenom snaha o snížení deficitu. Státní dráhy představují už dlouho veliký celostátní problém. Nyní se potíže státních drah jistě zvětšily, hlavně po sociální stránce. Umístění zaměstnanců, kteří se vrátili nebo ještě vrátí z okupovaných území, ukládá železnicím tak velké starosti, že je samy vyřešit nemohou. Autobusová doprava znamená v ohromném rozpočtu státních drah jenom nepatrný zdroj příjmu, a to ještě pochybný, poněvadž je až dosud deficitní. Ani vliv automobilové konkurence nemůže mít na situaci železnic takový dosah, že by stačil k vysvětlení výhrad a dalekosáhlých omezení. Železniční správa bude jistě moci zaměstnat tisíce lidí při stavbě nových tratí a při zlepšování dosavadních železničních spojů, velkorysá autodoprava poskytne zaměstnání tisícům bývalých železničářů (na kilometr automobilových silnic předpokládá se stálá práce pro 10 lidí), ale všechno to nemůže ještě znamenat skutečné řešení. Není snad třeba předpokládat, že by si železniční správa nebyla toho vědoma.

Dříve nebo později budeme se muset s celostátního hlediska odhodlat k pronikavé reorganizaci železničního podniku. Neobstojí už na příklad politika zlevněných jízdenek, která zavinuje úbytek asi 500 milionů Kč ročně, připočteme-li k tomu i úkony, prováděné železnicí pro jiné resorty (pošty a MNO). Nebudeme již moci udržovat rychlíky, v jejichž první třídě jezdí jenom lidé, kteří mají lístky zdarma — v druhé třídě zas osoby s nejrůznějšími výhodami a slevami, a teprve v třetí třídě cestující, kteří si jízdenky opravdu zaplatili. Dnes už nelze říci, že pak by se musely zrušit i dělnické vlaky, poněvadž jejich cestující platí polooviční jízdné. Skutečnost a zkušenost dokazují totiž, že tyto vlaky jsou při plném využití naprosto rentabilní. Nebudeme si moci dovolit ani to, aby pensijní rozpočet státních drah rostl i nadále o neúnosné částky, překročil-li už dosud miliardovou výši. V podstatě jde o rentabilitu železnic, v jejichž vedení jest nám stále více a postupně uplatňovati podnikatelské metody. Vnitřní reorganizace není ovšem otázkou dopravní, nýbrž organizační a v neposlední řadě — sociální.

Není dosti důvodů podkládati železniční správě, že si jistě oblasti motorové dopravy vyhradila jen proto, aby zmenšila deficit státních drah, usnadňujíc si zároveň sociální starosti. Zdá se, že vskutku nezapomněla na úkoly a povinnosti, které tím vůči motorové dopravě

a silničním spojům převzala. V poslední instanci řídila se jistě vyššími důvody, aniž by přezírala zájmy soukromé dopravy těžkými vozidly.

Před novým rozběhem motorismu?

Snažíc se o určité vyrovnání zájmů mezi soukromou živnostenskou dopravou a železnicemi, představuje nová úprava motorové dopravy nepochybně značné zlepšení, třebaš není úplně bez kazu. Snad se už smíme připravit na čilejší ruch po silnicích. I když jsou nové úlevy pro motorismus zřejmé, zůstává ještě kromě uvedených námitek několik podstatných otázek; není to jen výstavba nových silnic a jejich vybavení garážemi a pomocnými službami, není to jen nezbytná změna v úrazovém pojištění, ale také podstatné snížení dosavadních cen pohonné směsi. Prozatím zůstávají prodejní ceny na stejné výši, i když se změnilo clo na benzin a obrátová daň z minerálních olejů. Ať uvažujeme o věci jakkoli, přijdeme vždycky k stejnému závěru: vydání za pohonnou směs je pro každého motoristu nejnaléhavější denní starost, která nestrpí odkladu, chceme-li vůbec jezdit.

Bude teď odbyt automobilů — a tím i výroba — větší? Když jsme položili tuto otázku jednomu z vedoucích mužů v autoprůmyslu, odpověděl prostě a stručně: Kromě uvedených okolností závisí to hlavně na kupní síle obyvatelstva!

Život a instituce

Eduard Bass:

Rotary International

Mravoučná povídka

Před nějakými čtyřiceti lety žil v Chicagu obchodník, který prodával v životě mnoho věcí dobrých i zlých, chvíli byl nahoře, chvíli dole, jednou dělal to, po druhé ono, ale každou věc dělal řádně a poctivě, nakonec přece jen přetáhl svou lodičku přes všechny peřeje do klidných vod. Měl teď slušný krám a v něm ještě slušnější obchod; zákaznictva mu pravidelně přibývalo ne snad pro nějakou nápadnou reklamu, ale proto, že se o něm všude mluvilo jako o vzorně solidním, poctivém obchodníku, který vždycky klientovi dobře poradí. Také mezi ostatními obchodníky v ulici začal mít zvláštní postavení. Jeden soused po druhém se přesvědčil, že je to člověk nesmírně zkušený, který se nedá splést žádným křikem novin, má svůj rozum a své zásady a neskrblí ani radou ani pomocí, když se k němu soused v nějakých svých starostech obrátí. Tak se poněmhu začali za ním táhnout jeden obchodník z ulice za druhým, přišli i všelijací podnikatelé i zubní doktor a právník odnaproti. Aby mu nerušili obchod, smluvil si s nimi, že budou chodit až po práci; a tak, když se v sedm večer zatáhly všude žaluzie, byl ten jeho krám pln přátel, kteří se rozsadili po pultu a po bednách a s doutníkem nebo lulkou mezi zuby probírali, co se jim za den zvláštního přihodilo nebo nač si tak ze svého vlastního života při různých událostech vzpomněli. Toť se ví, že nemluvili o Verlainovi ani o Whitmanovi; ještě tak o nějaké slavné herečce, na kterou se byli podívat. Ale hlavní jejich hovor byl o vlastních zkušenostech: co se zbožím, co se zákazníky, jak vyzrát na poštu, kde je slušný úvěr a kam lze s dů-

věrou vložit pár přebývajících dolarů. A někdy jak hospodáři doma žena a jaké jsou starosti s dorůstajícími dětmi. Jak to tak všecko upřímně a otevřeně probírali, ukazovalo se, že si mohou navzájem náramně dobře poradit. Čím se trápil Harris, to už Harrison dávno prodělal; co Rose vypožoroval v obchodě, bylo signálem pro Blacka i Whitea, aby si toho taky všimli. Tak si vespolek pověděli o všech chybách a vadách, které každému z nich mohou škodit, a o všech rozumných praktikách, které každému mohou prospět. A do toho padaly moudré připomínky a všelijaké poučné historky jejich hostitele, který jim vždy znovu připomínal svou zkušenost, že jedinou zárukou bezpečného úspěchu je poctivá, nezáludná služba. Pár podivných existencí, které tomuhle nechtěly věřit, brzo vystrnadili a tak se tam v podvečer scházeli jen muži, kteří i k sobě navzájem měli naprostou úctu a důvěru. Výsledek byl, jak se na mravoučnou povídku ze života patří: »... a všem se jim zkrátka dobře vedlo.«

Ozubené kolečko

Jenže i v tom schůzování se musel udělat nějaký pořádek. První věc zavedl jejich hostitel hned od začátku. Přijít mohl kdo chtěl a kdy chtěl, ale když bylo za pět minut osm, bouchl hostitel kladivem na pult a šlo se domů k večeři. Zprvu na to leckdy bručeli, když se zrovna načala nějaká moc pěkná povídačka ze zašlých let, jak kdo začínal a čím vším se musel prokousat. Ale na to domácí pán nic nedal, historka se musila odložit na příště a staří hoši museli mazat domů. Za nějaký týden si začali svěřovat, že to vlastně není špatné zařízení, když jim doma ženy nenaříkají nad přeschlým beefsteackem jako dřív, když se po obchodě šlo na sklenku do baru a u pultu se rozvinula nekonečná debata o politice. Manželky taky vypožorovaly, že je tu něco nového, když muži najednou jsou doma jak hodiny; a když tomu přišly na kloub, kupodivu blahořečily tomu náčelníkovi, že nikdy nezapomněl na své kladivo.

Druhá věc se vyvinula brzo po tom. »Chlapci,« povídá jednou hostitel, »mám vás tu rád, ale jde zima, nemůžeme tak větrat a vy mi tu kouříte jako čtyři lokomotivy. Jestli se chcete dál scházet, může to být, ale zítra zase u jiného. Nejlip by bylo, kdybychom to měnili po radě, každý den u jiného.«

»Dobrá,« kývli ostatní a jeden dodal: »Bude to jako ozubené kolo na orloji — každý den se to popostrčí o zub dál.«

A tak se to i zavedlo. Turnus však znamenal, že už nemohl jen tak někdo přijít, leda jako náhodný host. A tak střídali v ulici krám za krámem, kancelář za kanceláří, jen to pořádkové kladivo putovalo vždycky s nimi.

Rotary International

A když už se jim všem velmi blahobytně vedlo a když si nesčetněkrát museli přiznat, že začátek všeho úspěchu byl vlastně v té jejich věcné solidaritě, povstal jednou jeden a pronesl jakousi slavnostnější řeč o tom, že když oni jaksi tadyhle tohle... že by se jako slušelo, aby to poradili i jiným... zkrátka, nějak to dát do oběhu, to tajemství, jak na to... takhle třebaš klub nebo bratrstvo nebo společnost... třebaš Bratří Velkého Kladiva... nebo Rytíři Ozube-

ného Kola. Byl mezi nimi právník, advokát, ten hned, že by to šlo, klub s odbočkami, vypracují se stanovy, zvolí se direktorium, president, vicepresident, strážce pokladu — nu, zkrátka, objevil se spolkař a už to vedl. Jenže ten první, u kterého to všecko začalo, bouchl kladivem do pultu a povídá:

»Počkat, chlapi. Dejme tomu, že spolek. Dejme tomu, že klub. Ale vy jste si nevěšili, čím to přišlo, že to mezi námi tak dobře klapalo a proč jsme se nikdy nehádali. Já vám to povím, protože to je to nejhlavnější tajemství a na to jsem vždycky dával pozor: my jsme tu skoro celá ulice — ale žádný konkurent!«

Vyvalili oči, rozhlédli se po sobě a bezděky přikývli.

»To je ten vtip, chlapi! Lékárník poví krejčímu všecko, co se týká jeho lékárny, ale lékárník lékárníkovi nepoví nic, aspoň nic rádného. Leda by byl s druhého konce Unie. Tadyhle Frank Smith nám posledně vyprávěl, kde se dostanou ty jeho výtečné sáčky na punčochy a co dělá s nevyprodaným zbožím po sezoně — copak by to směl říci, kdyby taď seděl jiný punčochář, který má krám naproti a jen přemýšlí, jak toho Smitha doběhnout? Být tu dva od jedné živnosti, buď by na sebe koukali jako dva buldoci nebo by byli samá zdvořilost, ale o jejich obchodech bychom neslyšeli ani slovo. Chcete-li tedy klub mužských od díla, musíte tam dát jako první a hlavní paragraf: aby byl každý od jiné branže. A paragraf druhý: nerozházet si to doma se ženskými!«

Dne 23. února 1905 založil Paul P. Harris, sedmatřicetiletý právník v Chicagu, Ill., spolek mužů z praktických a svobodných povolání, pod jménem Rotary, s odznakem ozubeného kola, s heslem: »I sobě nejvíce prospívá, kdo nejlépe slouží.«

Po 33 letech je to mezinárodní organizace, Rotary International, která má v 60 státech 4500 klubů a 187.000 členů.

Duchové a strašidla

Čím primitivnější je člověk, čím méně schopen přemáhat překážky kolem sebe, čím slabší se cítí vůči mocnějším silám kolem sebe, tím víc věří v duchy a strašidla, ne-li přímo v nepřátelské zloby. Přírodní člověk necítí přírodu přirozenou, nýbrž nadpřirozenou; je třeba už velké síly ducha a značné míry umělých vědomostí, aby se příroda člověku oprostila na to, co skutečně je a aby se jí nebál.

Tento zákon platí i v civilisované společnosti. Také zde stojí primitivně vzdělaní a všelikými nedostatky ducha postižení lidé před životními úspěchy jiných lidí a protože si nedovedou představit nebo nechtějí přiznat, že sami nemohou ničeho takového při svých vadách dosáhnout, hledají nějaké tajemné vysvětlení onoho úspěchu, pátrají po záhadných silách, které k němu působí, dohadují se, že je to dílo nějakých temných podzemních mocností, nějakého ponurého, nečistého spiknutí — ožívují si náš střízlivý svět a život fantomy, duchy a strašidly, proti nimž vedou pak prudká a nenávistná tažení, jakmile se cítí v houfu dosti silnými.

Jedním z takových strašidel roku 1938 zdá se být pro některé ustrašence u nás i klub Rotary, nejlidnější, nejrozsařnější, ve svých cílech a prostředcích nejjasnější a v počtu svého členstva nejnepatrnější sdružení ze všech, které mají nějaký mezinárodní ráz. Má ovšem pro lidi trpící pocitem méněcennosti jednu

velkou vadu: chce podle svých základních stanov svést k jednomu stolu muže různých povolání, ale jen ty, kteří ve svém oboru nejvíce vynikli.

Rotary vůbec

V rotaryánských klubech není především žádných tajemství, nechceme-li tímto romantickým jménem nazývatí opatření, která jsou všedně obvyklá v každé společnosti, která nechce být přístupna komukoli. To je tedy především výběr členstva, opírající se o doporučení hodnověrných přátel, o tiché zkoumání charakteru, o důvěrné rozhodování představenstva. Rotaryánská organizace má proti jiným dvojí ctnost: že netouží po mechanickém rozšiřování co do počtu a že chce být ve všech svých údech živá, nikoli umělá. To znamená, že jednotlivé kluby nestojí o členy podle jména, jen formální, kteří se nesdílejí s ostatními o život klubu; a pak že ústřední organizace nestojí zase o kluby, které nevykazují žádnou činnost. Z toho tedy se vyvíjí jakási zákulisní kontrola, která by mohla působit tajemně, kdybychom pro to neměli správnější termín jednání důvěrného. Raporty klubů do ústředí a příkazy, pokyny a rady z ústředí jednotlivým klubům neobsahují, myslím, ani řádek, který by nemohl býti uveřejněn, třebaže se nic z toho nepublikuje. Kdyby nebylo mravních cílů celého hnutí, stačilo by vzít v úvahu onen výběr osob — vynikajících mužů praktického života — aby bylo zřejmo, že jejich akce nejsou ani romantické ani v jakémkoli směru podvrtné.

Ideově hlásá Rotary především službu a přátelství; službu v onom vyšším smyslu, který už začíná být i u nás populární: konej své povolání tak, abys dobře sloužil svým bližním. Proto není rotaryánům otázka povolání, živnosti, profese jejich členstva lhostejná, vybírají si lidi, kteří už ve svém zaměstnání prokazují, že mají vyšší, ušlechtlejší zásady než jen shon po výdělku a kariéře. Kluby přímo pěstují v členstvu úctu k povolání; každý člen musí po čase mít přednášku o svém zaměstnání a ukázat ostatním jeho zvláštnosti, zajímavosti, rizika i zásluhy. Přátelství pak se projevuje nejen srdečným soužitím v klubech, nýbrž účinnou ochotou ke každému rotaryánu cizímu, který se jako host v klubu objeví. Myšlenka přátelství se pak ovšem rozvíjí i ve vyšší oblasti, úctou ke každé víře a národnosti, touhou po dobré vůli a míru mezi národy a státy.

Prakticky má život v klubech několik zvláštností, kterými se liší od všeho našeho běžného spolkaření. Především se striktně dodržuje prvotní zásada, že schůzování nemá být na překážku soukromému životu lidí na plno pracujících. Konají se tedy členské schůze jednou za týden, vždy v určitý stálý den, mají formu společné večere s trochou společenské obřadnosti a nesmějí trvat přes dvě hodiny. Za tu dobu se musí vyřídit všechna sdělení představenstva i členstva, uspořádat povinná přednáška některého člena i krátká rozprava o ní a je-li přítomen cizí host, i jeho uvítání, představení a jeho vlastní proslov. Z toho je zřejmo, že v klubech není místo ani čas na dlouhé a plané řeči, ani na nějaké debaty nebo úřady členstva. Všecko má praktický ráz přátelské schůzky mužů, kteří nemají času nazbyt.

Ženy jsou z těchto schůzek vyloučeny. Ale aby si učinily představu o prostředí, kam jejich manželé tak

pravidelně docházejí, pořádá se jednou za rok rodinný večer, kdy přicházejí a vlastně vládnu dámy a kdy se po bohatší večeři někde i chvíli tančí.

Mezinárodní povaha rotaryánských klubů je spíše vnějšková: že se udržuje písemný i osobní styk, že se rotaryáni rádi zvou a navštěvují a že všichni bezpečně vědí, že v každém klubu na celém světě najdou vždy tytéž základní zásady a celkem týž stanovený pořádek. Vlastní klubovní život však je zcela individuální a v každé zemi domácí. Určují jej především osobností, které se v klubu sejdou, svými vlastními zálibami a náklonnostmi. Obětavost členstva je značná a v některém klubu disponuje výbor dost významnými fondy z takových dobrovolných příspěvků. Užívá se jich podle návrhu výboru a rozhodnutí členstva k obecně prospěšným účelům domácím. Někde má převahu činnost charitativní, někde kulturní. Pražský klub Rotary vzal si na příklad jednou za úkol vydati Weisovu sbírku národních písní, když se nenašla žádná jiná instituce, která by tento významný podnik uskutečnila.

Rotary v Československu

Už touto zmínkou bylo naznačeno, že praktická činnost rotaryánská je soustředěna k vlastní zemi a k jejím potřebám. Pro Československo je příznačné složení klubovního členstva. Také československé rotaryánství nese pečeť našeho idealismu. Nijak v něm nevládnou velcí magnáti obchodu, průmyslu a peněžnictví, výběr členstva jen tu a tam vybíhá k oněm »špičkám« a jinak spíše tvoří typický český »dobrý průměr«. A na rozdíl od jiných zemí má v něm velmi silný podíl akademicky vzdělané příslušenstvo tak zvaných svobodných povolání. Snad se to začalo již tím, že nadšeným kmotrem prvního klubu, když se v r. 1925 utvářel, byl dr. Václav Tille, universitní profesor. Tak se u nás složení klubů silně nachýlilo od selmademení k lidem studováním, což jest podporováno i větší členitostí v těchto oborech. Za pilaře může patrně do jednoho klubu přijít jen jeden majitel pily, za architektky však může přijít jednak architekt budov, jednak architekt nábytkář, jednak architekt dekorátér — a což teprve specialisté lékaři!

Po třináctiletém vývoji se počítá u nás na půl druhého tisíce rotaryánů, což je hodně s hlediska rotaryánské výběravosti a velmi málo na to, aby toto hnutí nějak výjimečně ovlivňovalo veřejnost nebo dokonce stát. I když se mateřské heslo jejich klubů začíná větou »Sobě pomáhá, kdo...«, nelze říci, že by o jejich činnosti nerozhodoval dovětek »kdo dobře slouží jiným«. Třebaže jsou snad mezi nimi jednotlivci, kteří myslí na začátek hesla, naprostou většinu mají lidé, kteří moderní, abychom tak řekli, inženýrskou představu služby mají sami v sobě a uplatňovali by ji i bez těchto klubů. Přátelské schůzky se stejně smýšlejícími jsou však pro všechny vzpruhou a posilou a pomáhají jim k některým společným akcím, k nimž by se jako jednotlivci nedostali.

Hlavní ráz jejich vzájemných styků je prosté, srdečné přátelství mužů stejných životních zásad. Že si navzájem pomáhají, je pravda — ale jen asi tak, jako si vypomohou dobří přátelé. Těžko by se dalo jim vytknouti nějaké pokoutní, neoprávněné fedrování členů jen proto, že jsou rotaryáni. Neděje se to už proto, že každý z nich něco v životě znamená, někam se už sám musel dopracovat, než získal právo být za svůj

obor členem. Nejtypičtějším projevem rotaryánského přátelství je pohostinství. Jede-li rotaryán do cizího města nebo země, je přímo jeho povinností navštívit tamní klub; jsou Američané, kteří takto projedzí o své dovolené celou Evropu, od klubu ke klubu, všude srdečně uhostění. Ale navzájem zase dovedou evropského hosta provézt celou Unií a zahrnout ho den za dnem svrchovanou mírou pozorností a hostitelské ochoty. Pro státy, jako je Československo, je tento zvyk oběma směry krajně prospěšný: získáváme, když vynikající a vlivní cizinci jedou za našimi rotaryány, získáváme, když naši lidé najdou v cizině ihned domov, přátelskou pomoc a navázání styků. Propaganda Československa je vskutku také jednou z nejkladnějších položek našeho rotaryánství.

Útoky, které se tu a tam v tisku objevily a dožadovaly se úředního rozpuštění této »seky«, byly pošetilé; zrovna tak by mohly žádat rozpuštění Autoklubu, který má také mezinárodní jméno a mezinárodní styky i závazky. Choulostivější je vnitřní otřes našeho rotaryánství po zprávě, že prezident amerického ústředí blahopřál k mnichovské dohodě. V Ostravě na to reagovali návrhem na dobrovolný rozchod. Je to reakce citová, mravně rozechvělá — a ústupová. Přál bych 66. distriktu, což v Rotary International znamená Československo, aby našel pěknou a důstojnou formu, jak povědět americkému předsedovi, že se se svou depeší mýlil; a aby neopouštěl žádnou z posic, které mohou ochuzenému Československu znovu pomáhati kupředu.

Milena Jesenská:

Jak tato doba zahrála na nervech

Bylo by zajímavé zjistit, kolik obětí si vyžádal »světový mír« v posledních letech. Na životech a krvi, na zničených existencích, na koncentrování bezprávných, na sebevraždách. To by byly viditelné oběti a daly by se spočítat. Kromě nich je tu ještě zástup neviditelných obětí. V měsících září a říjnu stoupl na příklad v Československu počet úrazů při práci velmi nápadně. Práce lidem nešla od rukou. Lepila se jim na prsty jako smůla. Proč bychom zapírali, že je lidem duše těžká a srdce bolestné? Jaký by to byl lid, kdyby mu dnes duše nebyla těžká? Pochopitelná tíže se klade na ruce a prsty byly v posledních týdnech méně hbité, mysl méně obezřetná.

V těchto dnech vynikají lidé, kteří s posměchem a bezduchým optimismem pronášejí opovrhlivý soud nad těmi, kteří tyto měsíce nesli těžce. Je to takové podivné zaměstnání dnes, které se vzrývá: ukazovat prstem s člověka na člověka a volat: Hleďte ho, on trpěl! Nuže, mohli byste mi ukázat stvůru, která v těchto dnech netrpěla? Je-li bolest minulých dnů pohana, pak musíte hanět každého slušného člověka v tomto národě; je, bohudík, málo lidí mezi námi, jimiž by poslední týdnů nezachvěly. Tento otřes byl

naprosto samozřejmý nezbytný důsledek posledních událostí.

Něco jiného je důležité: jak otřesený a rozehvěvený národ vrátit klidnému a kladnému uvažování a jednání. Jak docílit, aby lidé, vyšinutí ze svých pojmů, kde se cítili v bezpečí domova, převést do nového bezpečí. Nemyslím, že by to šlo jinak než klidným a věcným patřením skutečnosti do tváře. Více než všechno na světě nenávidím prázdné trychtýře bezdouchého optimismu, vyráběného pro lidovou potřebu na běžícím pásu. Klidná pravda je věc tichá, která, ku podivu těžko proniká k uším lidí. Zvláště ve dnech, kdy mnozí shledávají, že je nutné a prospěšné štvát lidi do houfu na základě neklidné nepravdy. V halasu tohoto křiku se propadají lidé ještě dříve než byli napadeni, poněvadž je opustila pevnost nervů.

Ztratit nervy možno ovšem všelijak. Může sklouznout ruka s páky stroje o vteřinu dříve než je třeba. Může citlivý člověk, odháněje od sebe černé myšlenky, pocítit náhlou a nevysvětlitelnou touhu po nějaké spasitelné víře. Může si sednout do kroužku spiritistů a vyzvat duchy. Může nastavit dlaň jasnovidkám a hledět do krystalu, poslouchaje starou babou drmolené obrazy budoucnosti. Může ve vytržení zvedat ruce před nějakou značkou. Znáám člověka, neobyčejně samostatného a myslicího politika, který mi 15. září předložil — horoskop. Útěk od skutečnosti do mystiky je nejprimitivnější forma lidské bezmocnosti a strachu. A kdyby se daly pocity měřit na tuny, shledali bychom asi, že nejrůznější obavy jsou dnes hybnou pákou mnoha činů, skutků, jednání a slov. Bylo by pošetilé, kdybychom tyto obavy podceňovali. Strach se nejvíce vřdycky tím, že lidé poděšeně čekají, až rána dopadne. Strach se jeví také davovými psychosami, atentáty. Vzpomeňte si na Američany, kteří při vysílání rozhlasového líčení z Wellsova románu houfně vybíhali do polí, očekávajíce nálet s Marsu. Vzpomeňte si na pražského redaktora, který se zabil se svou ženou bez jakékoli bezprostřední příčiny, prostě z nesmírné únavy ze všeho, co se stalo. A všimněte si smutných a anonymních sebevražd v penzionech. Podívejte se na kytičky — dojemné až k pláčům — na stupních sochy sv. Václava, denně čerstvé a denně uvadající — to jsou bolestné stavy lidí dnešních dnů.

Budovy ústavů pro choromyslné nezůstaly bez pacientů, postižených touto nemocí. Jsou v nich internovány desítky lidí. Ženy, muži — i děti. Také celé rodiny. Utrpení člověka někdy nepochopitelně sevře: v jednom takovém pokoji sedí uprchlík. Lékaři, kteří ho ošetřují, se diví, že — mlčí. Mlčí. Mlčí. Ať k němu přijde kdokoli, neřekne ani slovo. Občas v nějakém panickém záchvatu nebo v podivných vidinách přiskočí k oknu a zařve: Heil Hitler! Vedle něho sedí muž ze zabraného území, jemuž ordneři ve dnech, kdy české vojsko už odešlo a německé ještě nepřišlo, vykopali na vlastní zahrádce hrob, dali k čerstvému hrobu nápis s datem narození a úmrtí — a nad tím hrobem ten člověk několik dní nečinně a bezbranně stál. Hrůza bezbrannosti a strachu nakonec ho oloupila o rozum.

Přežití hrůzy se projevují ovšem rozličně: u každého člověka jsou vázány na jeho osobní situaci a jeho osobní fyziologické předpoklady. V ústavu pro choromyslné jsou většinou lidé, kteří by se raději

vrhli do náruči smrti, než vzali na sebe život, jenž je očekává. Zřejmě neviděli v budoucnosti nic pro sebe potěšitelného, naopak, spatřovali v ní tolik hrůzy a chmur, že jejich rozumová a citová vůle zít ochabla. Lidé, kteří byli choří srdcem, odnášeli zlé dny akutním propuknutím své vleklé nemoci. A lidé, kteří byli docela zdraví, neubránili se ochaběným nervům, podléhali úrazu a psychosám.

Snad vám příběh jednoho pohraničního místa poví o dnešních dnech a lidech v nich více, než jakékoli úvahy. Je to pohraniční místo v horách, asi je všichni znáte, sotva však tak, jako já. Znáám tam každou pěšinu, místa, kde je hluboký mech a vysoké kapradí, místa otevřených výhledů do údolí a ostrovy fialového vřesu v metlici. Ve dnech, kdy ty lesy zabíralo německé vojsko, viděla jsem v duchu každou košatou korunu sosen kolem silnice, kterou museli přijít. Byly tam v tom kraji tři hotely. Dva staré, jeden novější. Německý i český hotel stály na úpatí lesů, pod lesem jedna vila a kolem silnice asi tři. To bylo všechno. Jinak už jenom lesy, paseky, louky, podivně zlomená křivka hor do údolí a dole městečko už na hranicích. Ten český hotel a několik českých vil tvořily český ostrov v českém kraji mezi německými lidmi. Láska mezi nimi asi nebyla, ale nenávisť také ne. Stáli na svém majetku, pracovali na něm dávno před převrácením, při něm, po něm. Jako malé děvče jsem tam vřdycky trávil vánoce — a od těch dob tam několik generací dětí koukalo na rozsvícené vánoční stromček. Když jsem tam byla naposled — asi před osmi roky — proháněl se po louce malý chlapec s ostatními dětmi. Syn domovníka z jedné vily, syn Němce a Češky, syn řádných, poctivých a pracovitých rodičů. Trochu ho každý rozmazloval, byl to hbitý hoch, četl s nimi a učil se. Pak vyrostl k hrůze svých rodičů v mladého henleinovce, a když se našim Němcům zdálo, že je vhodná doba k »pomstě za útlak«, stál v čele tlupy, která drancovala oba hotely i vilky. Co a jak a kdy vlastně drancovali, nikdo zatím přesně neví — zmizelo však mnoho věcí, škoda je veliká a místy i zbytečná a zřejmě úmyslná. Majitelé v posledních chvílích odjeli — němečtí do Německa, čeští do Čech. Personál musel odjet za hranice, ale dnes už je zpátky. A na místo přišlo německé vojsko. Od té doby uplynulo mnoho týdnů, nikdo nevěděl, co a jak bude, co se tam děje, jak a kdy a zdali se dostane ke svému majetku. A najednou se stane taková věc: majitel té vily u lesa dostane dopis od vysokého důstojníka z Říše:

»Velečtělý pane, odjíždím z Vaší vilky, kde jsem byl ubytován s několika důstojníky. Našli jsme ji ve stavu poměrně lepším než jsou ostatní domy zde. Co jsme mohli, jsme s mužstvem opravili. Piši Vám, protože jsem vypustil z nádrže vodu, obáváje se, že by Vám v prvních mrazech mohlo prasknout potrubí. Nezapomeňte ji napustit, než zatopíte. Doufám, že jsem zaplašil obavy o Váš majetek a znamenám se v dokonale účtě...«

Nuže, ten člověk, který kopal živému hrobu, a ten muž, který se stará o potrubí neznámého majitele — jsou oba Němci. Chcete-li, můžeme teď stanout rovnou u »Velké Iluse«. Můžeme myslet nad skutečnými událostmi na postavy krásného filmu o dvou lidech, pro které byl pojem cti, povinnosti a statečnosti týž — jen hranice vlasti měli různé. Všem, kdo se dnes

bojí, lze říci: myšlenky nelze zastavit. Všechno na světě lze zničit, rozbít a utýrat. Myšlenky ne. Myšlenka Velké Iluze: že bude jednou svět, v němž lidé nebudou státi jako nepřátelé proti sobě, neboť skutečnost stejného pojmu cti, povinnosti a statečnosti bude větší, než skutečnost hranic — nemůže nikdy zahynout. Stále znovu ji ponosou lidé světem.

Podivné, co dobrého může člověku říci — strach o cizí potrubí.

dopisy

Mistr zednář nám píše:

Vážená redakce

Ve 43. čísle »Přítomnosti« napsal pan Zd. Richter glosu, ve které resolutně vyřídil celé zednářství — aše i zednářství vůbec. Ukázal tam, jaké naivní obřadnictví bylo pěstováno v ložích a projevil názor, že jediné tajemství zednářské byla ta okolnost, že i mnoho vynikajících střizlivých lidí mohlo být jeho členy.

Kdyby byl pan Zd. Richter připustil, že i jiní lidé mohou mít trochu zdravého názoru na svět, byl by možná počkal se svým posudkem. Pan Richter však byl toho názoru, že je povolán vyslovit ortel nad tímto řádem, nad nímž už své ortely vyslovili i jiní. Pan Richter však není u nás sám, kdo je ochoten posuzovat lehkou msvlí instituce, a tak se nám zdá, že nebudete na škodu říci několik slov.

Zednářství u nás nebylo tajnou organizací. Všecky lože, jejich ústředí »Národní veliká lože československá« a »Grossloge Lessing« byly rádně přihlášeny na policii a byly z hlediska státního dozoru spolky právě tak veřejnými, jako každý spolek jiný. Tajnosti, které se činily s příslušností k řádu, měly význam historický a byly nepochybně jednou z příčin, proč tolik lidí vidělo v zednářství nebezpečí. Ve skutečnosti však žádného zednářského tajemství nebylo. Vždyť všechny zednářské obřady a ložový život jsou popsány v četné literatuře zednářské, každému přístupné. Bylo tam jediné tajemství: byl to krásný vztah jednotlivých členů, skutečně bratrské ovzduší, které vládlo v mnohých ložích, hledání pravého smyslu života a jeho nalezení v ráji srdce, pochopení toho, co říkal už Komenský.

Není třeba vykládat, že naše zednářství nebylo nebezpečné. Jako každé lidské dílo, ani ono zednářství nebylo bez vad. Ve chvatu prvních dní popřevratových (v roce 1918) byla tu snaha vybudovat silnou organizaci. Taková snaha musila být v zednářství příčinou nešťastného výsledku. Byli tu shromážděni lidé nejrůznějších kvalit, mravního vývoje, společenského postavení, kteří v zednářství hledali smysl života, mystiku, cestu za slávou, styky, změnu všedního života. Mnozí odešli zklamáni, mnozí zůstávali papírovými členy, nemajícími pravého poměru k idej. A tak této společnosti scházela konkrétní jednotící myšlenka, konkrétní poslání v národě Komenského, na jehož myšlenkách bylo vybudováno moderní zednářství. Jeho vysoké mravní cíle dávaly zapomenout na nutnost aktivity na poli činnosti praktické. Stará filantropie dnes už nestačí k splnění zednářského poslání. Kdyby bylo chtělo, mohlo naše zednářství svou mravní vahou často přispěti k spravedlivému řešení věci veřejného zájmu. Ale naše zednářství se zasloužilo vyhýbalo aktivní činnosti v otázkách veřejných. Zloba nebo nevědomost tvrdí, že prý v zednářských ložích bylo rozhodováno a čachrováno o nejdůležitějších otázkách státních. Jaký to nesmysl! Naše zednářství nikdy nepěstovalo politiku, kromě jediného případu; od vystoupení Henleinova do veřejného života usilovalo společně s německými ložemi o získání německého lidu pro loyální aktivní spolupráci pro stát. To ale snad není zločin na národu. Jinak však naše zednářství bylo do posledních chvil uzavřeno do své, třeba vznesené, ale prakticky neplodné, ulity. Je-li toto vinou — patrně ano — pak jest to jediná vina našich zednářů.

Jistý tisk přinesl sensační odhalení, že se prý podle důvěrného oběžníku zednáři rozešli jen na oko, aby se dále ve sku-

tečnosti mohli scházet. Pravda je tato: zednáři nedostali žádný rozpouštěcí dekret a rozešli se dobrovolně. Nikoliv proto, že by snad úřady je podezíraly z nelegální činnosti, ale proto, aby svému státu ulehčili situaci při nové mezinárodní jeho orientaci. Nemají tedy zednáři důvodů, aby se na oko schovávali.

Mluví-li se o světovém zednářství a světové jednotné jeho vládě, je to nesmysl. Tato vláda a spojení se ukázaly nejlépe v těchto dnech, kdy bratři z t. zv. spřátelených zemí ani neodpověděli na dopisy bratří českých.

Svobodní zednáři českoslovenští se dobrovolně rozešli. V té formě, v jaké zde zbylo, nemohlo naše zednářství ani uškodit, ani také prospět. Lidé ztratili jeho zánikem střediska upřímného bratrství. Jinak se nestalo nic. V řadách zednářů provedla se však samočinně důkladná čistka, která je jen na prospěch věci. Až přijdou dny bližší ráji srdce, než jsou dnešní, zbude velmi málo z toho, co si říkalo československé zednářství. Bude-li pak zednářství třeba, bude tu stát očištěné a posílené tvrdou zkouškou připraveno k upřímné a poctivé službě svému národu.

Bylo by čestnou úlohou moudrých mužů v tomto státě, nepouští, aby pronásledování zednářů stalo se soustem pro ulici. To už je osud zednářů, že jsou rozháněni vždy, když někde končí svoboda. Tak tomu bylo v Rusku, v Itálii, v Německu.

Kdyby bylo naše zednářství za víc stálo, bylo by tu dnes na předním místě nového života. Není-li tam, pak tam nepatřilo a je dobře, že se rozešlo. Tím je věc odbyta — všechno další má už jiné důvody.

Ti, kdo opustili lož ještě dříve, než se začala potápět, utonou ve vlnách.

Mistr zednář.

listárna redakce

Finanční pomoc ze západu. Poslední výkaz Národní banky uvádí obnos 700 milionů Kč jako první část finanční pomoci, kterou nám Anglie poskytuje. Trúnní řeč britského krále oznámila, že kromě 10 milionů liber, které nám Anglie dala k dispozici, bude sněmovně předložen návrh zákona o finanční pomoci Československu. Naše dosavadní jednání bylo dosud v Londýně úspěšné, a královo poselství znamená jistě víc než pouhý neurčitý příslib. O finanční pomoci jedná také francouzská vláda — nikoli bez dorozumění s Londýnem. Není jistě bez významu ani to, že ministrem financí je teď ve Francii Paul Reynaud. Vzpomeňte, že v kritických dnech patřil k těm členům vlády, kteří nabídli demisi, žádající, zároveň, aby Bonnet odstoupil. I západní velmoci mají jistě důvody, aby nám finančně pomohly. Kvitujeme-li jejich pomoc, je to docela samozřejmé, ačkoli se nedomníváme, že by to byla naše jediná a hlavní hospodářská starost.

Ptáte-li se, zda finanční pomoc západních velmocí souvisí nějak s pomocí pro uprchlíky, odpovídáme kladně. V debatě o trúnní řeči ujal se slova i státní podsekretář ministerstva zahraničních věcí Butler, a co se týče oněch 10 milionů liber, prohlásil: »Části půjčky bude použito k hospodářské výstavbě země, části pak k podpoře uprchlíků.« Poslání Stopfordovo, který k nám přijel z pověření anglické vlády, týká se obou otázek, ačkoli Chamberlain předtím prohlásil, že Stopford se bude brzy informovat o použití 10 milionů liber. Z toho již vidíte, že i veřejné sbírky mají s těmito finančními otázkami určitou souvislost. První sbírka, kterou řídil londýnský lordmayor, je už ukončena. Vynesla celkem 40 milionů Kč. Ostatní pokračují. Úhrnem vynesou asi 80 milionů Kč. Nechceme je přeceňovat, ale při řešení starostí s uprchlíky přijdou nám vhod, vždyť těmto lidem jde o okamžitou pomoc.

Podle informací, které jsme získali, můžeme vám sdělit, že vystěhovalectvím a uprchlíky bude se zabývat zvláštní centrální úřad. Ostatní finanční pomoc (půjčky atd.) patří do celkového plánu hospodářské obnovy.

Když běží motory, jde všechno vpřed...

a motory se již rozbíhají. Již zase zvoní telefon a dochází pošta od těch, kdo přešli od úvah k činům a kupují automobily. Vědí, že v příští době bude zapotřebí rychlosti a pohotovosti více, než kdykoliv před tím. Proto bude třeba automobilů. Roztočme jejich motory. Musíme dávat práci druhým, abychom jim dostali sami Automobily Praga jsou pro Vás připraveny. Nezmarné, hospodárné a spolehlivé.

Dodáváme ihned ze skladu

automobily Praga Lady a Piccolo a nákladní vozy o nosnosti 1, 1,5 a 2,5 tuny. Nákladní automobily o větší nosnosti s krátkou dodací lhůtou. Placení nebude činit obtíž, protože přijímáme jako platy na všechny vozy — nové i ojeté — i vklady, vázané moratoriumem. Do nového budování nový automobil.

ČESKOMORAVSKÁ—KOLBEN—DANĚK a. s. automobilní odd.

PRAHA-KARLÍN, KARLOVA 22

TELEFONY 320-51 a 386-41

vat i slova jiná: demokracie, kultura, pokrok, svoboda. Přinášet jim svůj souhlas. A zůstat v zákopě. Nedomnívejte se, že jste přinesli myšlenku jakoukoliv silou pouhým souhlasem a adhesí. Ve skutečnosti jste jí možná zeslabili strašně: nevytvořivše jí znovu a nedotvořivše svým prožitkem neproměňte ji v život, pohyb a popud další tvorbu z jejího ducha, přijavše jí jako věc navždy hotovou a mající trvat v podobě, v níž jste jí přijali, zhlizovali jste jí a převrátili v musejní preparát. Oč lépe by jí bylo bez vašeho podpisu: snad by pak zůstala jen lidovým pudem, temnou a živou vůlí masy, svěží silou sobě věřící a sobě věrnou. Ale vy jste se ovšem nemohli obejít bez té adheze, neboť tváříce se jako byste přinášeli posilu, sami jste po posile vlastně toužili jsouce jí potřebni. Obraceli jste k myšlence dojemné oči, prosící pokorně o pomoc. A poněvadž myšlenka sama o sobě je pomoci neschopna, byla vaše víra v ní vlastně pověrou. Lze potom být v tomto světě svědkem pyšných programů a ideologií, sesouvajících se jako domečky z karet, ač se honosily tisíci nápadnými podpisy a statisíci volebními lístky. Jsou provázeny nanejšť modlitbou athelstů. Tu se divadlo slabosti stává bezmála odporným. Tot' opravdu udržovat myšlenku tím způsobem asi, jakým provaz udržuje oběsného. Běží tu v podstatě o toto: o poměr kultury a života. Život dožaduje má být kulturní, ale kultura musí být životná. Jinak je byzantinstvím, to bylo výborně řečeno. Kultura naprosto neexistuje jinak a v jiné formě než vělelena v člověka. Neprozívána, není. Myšlenka, kultura, duchovní život jsou jen životní funkce. Něčí myšlenku ti, kdo se k ní připínají jako k věci jednou pro vždy hotové a odpoutané od mravních kvalit člověka a obecněji, od životního procesu lidského, jenž je prohlubováním, obohacováním, bojem proti mechanismu, dogmatismu a sklerose, ustavičnou adaptací. Kdo jí přináší místo

neodvolatelného prožitku a činů odvolatelný projev souhlasu a zdobí jí potvrzenka svého podpisu: lidičky naprostého statu quo, i když idea, kterou věnují svou adhezí sluje »pokrok«, tvorové s duší konsumentů, nikoliv tvůrců.

Je-li a zůstane-li vlastním prostorem, jevištěm a dílnou kultury živý, konkrétní člověk. Lze se ptát, nepomíjela-li naše práce dosud příliš vlastní síly kulturotvorné, jimiž jsou charakter člověka, entusiasmus, čtu, vznět vůle, cit odpovědnosti, prostě kvality skládající představu mravní osobnosti, stejnou měrou při nejméněm jako schopnost intelektuální? U nás vládla ta nejsnadnější představa pokroku, svobody, demokracie, kultury, realizujících se automaticky. A přece, mají-li slova jaký obsah (ale co o tom vědí přemflaďi?), tyto věci buď předpokládají stále prohlubovaný prožitek svých zásad a tudíž i jejich vývoj a ne idolatrouvanou ztrnulost, jejich stálou aktualizaci pathosem, jejich heroisaci přinášeny obětmi, anebo jsou jen zděděnými cílech, která mohou být pokryta tisíci podpisy, aniž nabyjí síly a — odolnosti. Velikost, mravní působivost a přitažlivost na příklad myšlenky pokroku záleží konec konců v tom, že je pokrok dílem namáhavé a odpovědné tvorby, cenou boje a statečné sázky, statkem ustavičně ohrožovaným; záleží tedy v nejistotě výsledku. A jen tato nejistota je tím, v čem vůle opravdu uslechtilá vidí cenu činnosti vůbec a svou důstojnost, podmínku duchovní skutečnosti a tvorby. U nás byl »pokrok« ustavičně »v teplek«. Nemůže mu nakonec neprosnět, octne-li se v mrazičném větru nevěle. O ostatních duchovních statech platí totéž. Kde je u nás básník, jenž postavil své dílo ve znamení života voluntárního a heroického, usilovného tvoření nových forem života a činu? Jenž řekl, že první povinnost života je — síla? Pokusil se uvést duchovní život do tragického klimatu cti, výzvy k energii a boji? Lid tudy šel v

poslední době, a byl sražen. Ale ukažte duchovního tvůrce, jehož dílo by dýchalo vyprahlou horečkou života upjatého k hrdinským důvodům existence a k věcem poslechfujícím vůli. Nyní touto cestou bohdá půjdou. Ne, že by jim náhle vysvitla nepohodná pravdivost a hluboká lidskost starých rad myslitelů: Vyvere militare a žijte nebezpečně! Je také zbytečné radit k životu nebezpečnému, když život nenebezpečný se stal nemožností. Ale proto, že otázka cti a důstojnosti bude hlavní otázkou, jež se položí naší duchovní tvorbě a práci. Velikost a štěstí nebylo zajisté lze nikdy vméstnat v jediný osud. Vždy bylo nutno volit. Dnes svět rozhodl tuto volbu pro nás za nás. Ukažte mi v této chvíli člověka šťastného! Co zbývá svobodné volbě duchovního tvůrce a statečného člověka vůbec je nicméně rozhodnutí jiné: mezi velikostí a ubožáčtí, mezi životem živým jen důvody a heroickými a životem z hadrů.

A poesie? Vráť se k skutečnosti země. Této země a země vůbec. S Bohem nadlouho, něžné příznaky, tajemné dalky, šumění snů, modro a naděje nekonečna, světe »lehký jako dým«, čase »odnášený větrem!« Budeme-li mít ještě »lyriku časou, nebude již jen poesii prchavosti, proměny a ozvěny, sesouvání v ticho, noc, mlčení, nic; musí poznat čas i jako růst a slení, jako trvání tvořiví, zachovávaní totožnosti a věrnosti sobě řadou proměn, jako moc udržující a zmocňující se skutečnosti vítězství. A bojím se čím dále tím více poesie utěšovatelky, poesie bolesti a poesie — smyslu světa. Odváděj mi a cit od strastné země, užívající lsi krásy. Bojím se poesie utěšovatelky proto, že v ní plakat stává se sladším než se smát. Nechtel do krajů, kde pocit marnosti je hledanou rozkoší, neboť tyto kraje nejsou touto zemí. Bojím se poesie bolesti proto, že život mužný si nesmí dopřát zhanobující slasti žalu krásného, krásného o sobě a pro sebe. Nemí bolestí

krásné a vznešené o sobě. Bolest je krásná a vznešená jen tím, proč jí snáším, svým určením, svou službou, je posvěcena jen cílem jako stavební hmota. Je velká, uslechtilá, svatá, jen vrostu-li jí, dám-li jí světu více života a síly, zahanbím-li jí slabost, podlost a malost. Není bolestí uslechtilých kromě bolestí tvoření. Bojím se poesie — smyslu světa proto, že se světa utíká. Bylo řečeno velkým básníkem, že svět byl stvořen, aby skončil básní; že básní je svět zachraňován, že jen v ní je. Je to představa divé. Rozkošná. Utěšlivá. Má poesie vsutku udávat útěchu cestu k útěku se světa? Nemá do něho přivádět? S proměněnými očima ovšem, s vidoucím zrakem. Se znáobenou vůlí přetvořit jej. Poesie není cílem a smyslem života, ale přece jen jeho funkcí: nástrojem jeho pravdivosti, síly a proměny. A proto má účely metafyzické, jen pokud metafyzika sama potenceje pozemský život. Slyšel jsem básníka, uraženého krutostí tohoto světa, vyslovovat zvědavost na pravdu mrtvých, více a lépe vědoucích než živí. Jsem také zvědav na pravdu mrtvých, ale dočkám se jí, tuším. Především se mne snad více týká pravda živých. Tu chci, poznat nebo spolutvořit. A nemyslím ostatně, že je jiná než pravda mrtvých. Vzpouzím se myšlence, že skutečně pravdivé je vlastní jen na onom světě. Proč si vést, básníku, jako by svět onen jediný existoval? Táhá se, nebudel-li lépe i pro onen svět, pro to, co v něm budeme znamenat, pro vážnost nebo odměnu, již se v něm můžeme nadít, budeme-li si vést, jako by svět tento byl jediným možným jevištěm boje o věc boje hodná a jako by žádný zájem spravedlivý nebylo lze svěřit věčnosti? Zhodnotěte zemi tuto a state se hodnými světa onoho. Tento život je pesse všecko dostatečně krásný, troufáte-li si jej žít způsobem nebezpečným štěstí a pohodlí a dokázete-li v něm rozdmýchat plamen vzdoru, pramen nové velikosti!